

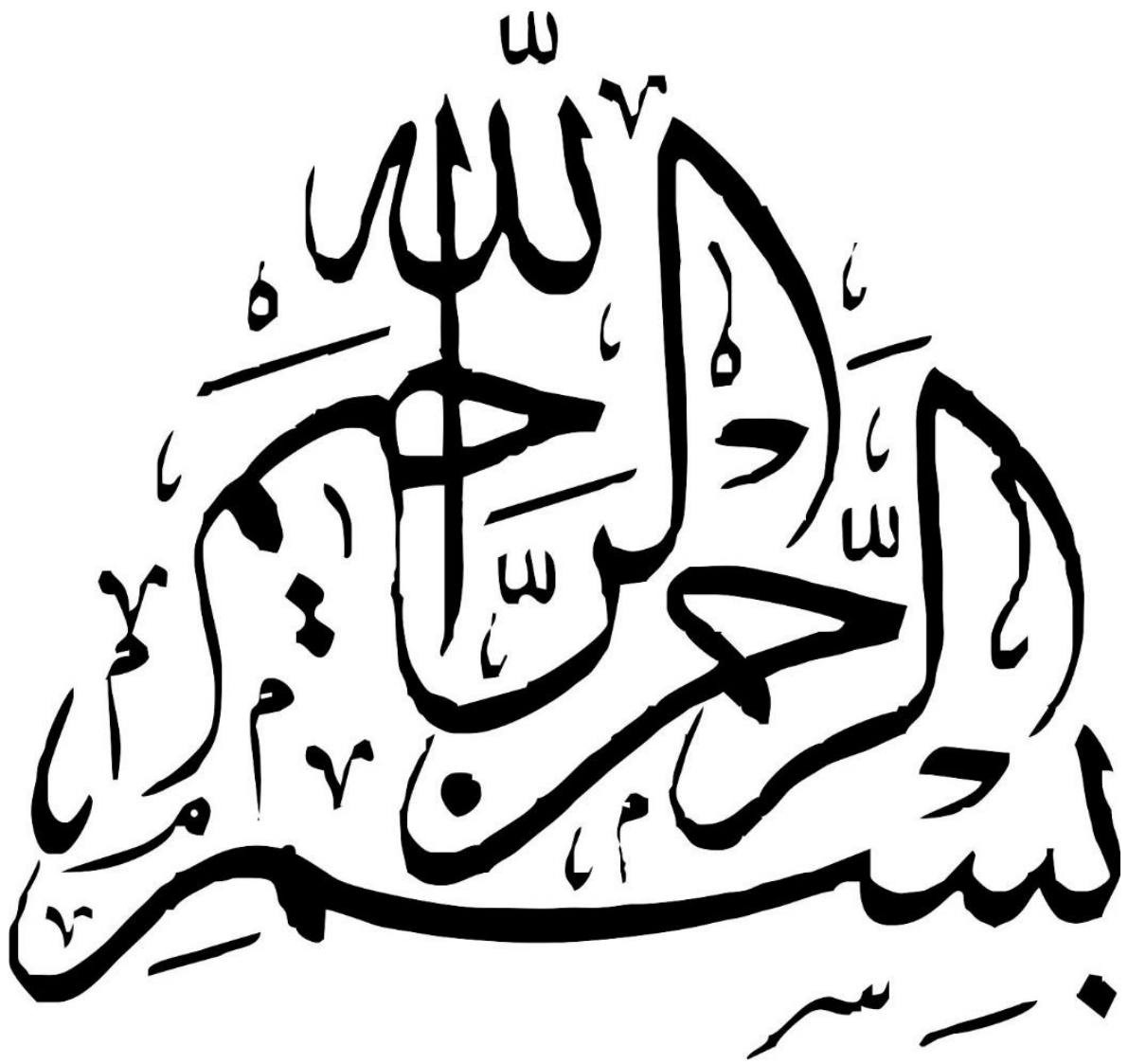
د اسلام په رڼا کې

معاصر

بانکي مسایل

لیکوال

ډاکټر مصطفیٰ "نیازی"

د کتاب پېژندنه

||||||||||||||||||||

کتاب :: داسلام په رڼا کي معاصر بانکي مسایل

لیکوال :: ډاکټر مصطفی نیازی .

خپرنډوی :: مخزن الکتب پېښور پاکستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه سيدنا ونبينا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين وبعد:

پرته شك له نه چي نړۍ پدي وروستيو كي دومره پرمختگ كړي چي د بشريت په تاريخ كي ساري ندي ليدلي شوي، او كه په درسته توگه ووايو نو دوروستۍ پيړۍ په اخري څلورمه كي دژوند په بيلابيلو ډگرونو كي دومره ترقي او پرمختگ شوي چي دبشريت په ټول تاريخ كي ندي شوي، او دغه پرمختگ دژوند اقتصاديو، كلتوري، ټولنيزو او سياسي ټولو چارو ته شامل دي، نن له دنيا څخه يو كلي جوړ شوي، كه دنړۍ په لري پرته سيمه كي كومه پيښه رامنځته شي نو په څو دقيقو كي خبر ټولي نړۍ ته رسيږي، دغه رنگي اقتصادي چاري دومره پرمخ تللي چي دټولو خلكو سوداگري يو له بل سره ز تړلي ده، اقتصادي وده او پرمختگ هغه څه دي چي ځواكمن هيوادونو ئي دنورو داستعمار لپاره كاروي، په معاصر وخت كي دهيوادونو ترمنځ شخړي او كشمكشونه ټول په اقتصار را څرخي، او د مسلمانانو له كمزورتيا نه راپديخوا او په ټوله كي داسلامي خلافت له نړيدو څخه وروسته په نړۍ كي ددوو اقتصادي نظامونو ترمنځ سيالي رواني وي چي يو ئي لويديځ سرمايه داري نظام و، او بل ئي ختيځ سوسيالستي نظام و، چي دپخواني شوروي اتحاد له سقوط څخه راپديخوا وروستي اقتصادي نظام په نړيواله كچه خپل حيثيت تر ډيره بريده له لاسه ورکړيدي، مگر ددي په څنگ بيا اسلامي اقتصاد دپام وړ برياوي لاسته راوړي، چي اوس مهال دسرمايه داري نظام او اسلامي اقتصادي نظام ترمنځ شخړه روانه ده، لويديځوال زيار باسي چي خپلي اقتصادي پاليسي په اسلامي نړۍ كي هم پلي كړي او لدي لاري وكولاي شي دهغوي شتمني لاسته راوړي، چي غوره بيلگه ئي دامريكا له لوري په اسلامي هيوادونو يرغل دي، ځكه دگڼ شمير سياست پوهانو له انده ددغو يرغلونو او بريدونو تر شاه اقتصادي موخي او اهداف دي، خو ددي ټولو پرمختگونو او شخړو سره سره څه ډول مونږ (مسلمانان) كولاي شو داسي اسلامي اقتصاد رامنځته كړو چي پخپلو پښو ودريږو او دنورو له محتاجي څخه خلاص شو، پدي ډگر كي يو هم دبانكونو مسله ده، په معاصر وخت كي دغي مسلي لويديځ ته ډير څه ورپه برخه كړي، ځكه مسلمانو شتمنو هم خپلي شتمنۍ دهغوي په بانكونو كي ايښي دي، او ترينه گټه لاسته راوړي، دپادوني وړ ده چي استعمار دمعاصر نقدي (پيسو) نظام څخه دوه برياوي لاسته راوړي، يو داچي پيسي د سرو او سپينو برعكس خپل ارزښت له لاسه وركوي او له يو كال نه بل ته ډيري ټيټيږي نو دغه كړنه ددي لامل گرځي چي خلك سود ته مخه كړي او هغه ارزښت چي پيسو له لاسه وركړي په گټه ئي پوره كړي، او له بلي خوا ځواكمن هيوادونه چي كله غواړي يو هيواد تر خپلي ولكي لاندي راولي نو داقتصادي بنديزونو سره ئي مخ كړي چي دغه كړنه خپله ددي جوگه كيږي چي دهغه هيواد پيسي وغورځيږي او بيا ددي وړ نوي چي مقاومت وكړي، مگر ددي ټولو ستونزو برسیره پدي وروستيو كي يو شمير مسلمانانو داسلامي بانكونو دجوړوني هڅي اوهاندي پيل كړيدي ترڅو پدي سره له يوې خوا مسلمانان د ناوړه عمل سود څخه وژغوري، او داسي گټه دهغو پيسو په مقابل كي وركړي چي په بانكونو كي ږدي چي دسودي بانك دگټي څخه كه ښه وي خو كمزوري نوي، او له بلي خوا وكولاي شي چي دمسلमानو شتمني چي اوس مهال

دلويديځ په بانکونو کې ده ځانته را جذب کړې او دغه کړنه به پخپل وار سره داسلامي هيوادونو اقتصاد ته دپام وړه پرمختيا ورپه برخه کړي، البته اوس اسلامي علماو دنده لري چې داسلامي شريعت په رڼا کې داسې لاري چاري ولټوي چې بانکونه ئې پرته دسود نه وکاروي او فايده ئې دسودي بانکونو په پرتله بهتره وي، نن سبا گڼ شمير مسائل دي چې نويو پلټنو او اجتهاداتو ته اړتيا لري تر څو دولس هغه ستونزي هوارې کړي چې هره ورځ ورسره مخامخ کېږي.

له الله پاک څخه سوال کوم چې ددې موضوع په ليکلو کې توفيق راکړي او داسې څه ټولني ته وړاندې کړم چې دهغي دبهبود او پرمختيا لامل وگرځي، او په ترڅ کې زمونږ هيواد وال وکولاي شي داسلامي شريعت مطابق داسې بانکونه پرانزي لکه په يو شمير هيوادونو کې چې اوس پرانستل شويدي او ښي پايلي هم لرلي دي.

ډاکټر مصطفى نيازي

2006/ 5/ 26 دجمعي مبارکي ورځ

مضاربت او دهغي د مشروعيت دليل

مضاربت يوه عربي کلمه ده چې له (ضرب) څخه اخستله شوي، او هغه د تگ (سير) په معنی راځي دغه نوم لري کبله ورته اخستل کېږي چې مضارب په اکثر وخت کې دخپل تجارت دگټې پخاطر سفرکوي، يا پدې معنی چې په گټه کې دمضارب او دمال څښتن لپاره بيلابيله برخه تعيينېږي.

کار کوونکي ته مضارب ويل کېږي او هغه بل ته چې مال لري دمال مالک ويل کېږي، البته دا دحفي حنبله او زیدیه علماو په نظر.

خو شافعي او مالکي علماو دغه تړون ته (قراض) وايي چې دا له قرض څخه اخستل شوي، ځکه دمال څښتن دخپل مال څخه يوه برخه کارکوونکي ته ورکوي او هغه پکښې تصرف کوي او بيا ورته دگټې څخه خپله برخه ورکوي، داسي هم ويل کېږي چې دا له (مقارضه) څخه اخستل شوي چې هغه د مساوات په نوم ده او داځکه چې دمال څښتن او کارکوونکي په گټه کې سره مساوي وي، دمال څښتن ته (مقارض) ويل کېږي او کار کوونکي ته (مقارض) او په اصطلاح کې مضاربت دپته ويل کېږي چې دوه طرفه ترخپل منځ داسي تړون وکړي چې يو به سرمايه ورکوي او هغه بل به کار پري کوي گټه به يې ترمنځ شريکه وي.

دمضاربت د مشروعيت دليل - الله تعالى فرمايي: "و آخرون يضربون في الدرض يبتغون من فضل الله" او بل دا حديث دپيغمبر صلی الله عليه وسلم چې فرمايي: په دريو شيانو کې برکت دي: تر معيني نيتي پوري پلورنه، مضاربت، او دغنمو او اوربشو گډول لپاره د کور نه دپلورني لپاره "

دا راز دصحابه و عمل او کړني پدې معنی چې هغوي به تر خپلو مينځو مضاربت کاوه او يوه هم ددغي کړني انکار ندی کړی.

سربيره ددې ټول امت پدې متفق دی چې مضاربت جواز لري او دغه اتفاق دصحابه و د کړني څخه مينځ ته راغلي او هغوي به دغه کار کولو دساري په توگه عمر، عثمان، ابن مسعود او داسي نورو.

د مضاربت شرايط

هغه شرايط چې په سرمايه (راس المال) پوري تړاو لري

لومړي: سرمايه دمضاربت به پيسي وي، او که دپيسو پر ځاي بل شي وي لکه نور توکي نو پدې کې بيا علماء بيل بيل نظرونه لري: گڼ شمير پدې اند دي چې دپيسو نه پرته نور توکي په مضاربت کې راس المال نشي راتلاي، خو

ابن ابي لیلی وایي چي په مضاربت کي راس المال ټول هغه توکي چي له مکيلاتو يا موزوناتو څخه وي صحيح کيږي ځکه دا توکي مثل لري.

جمهور علماء وایي چي کچيري دمضاربت راس المال له پيسو څخه پرته بل شي وي نو په هغه کي تاوان دي، ځکه مضارب (کار کوونی) به له څښتن دمال څخه توکي ترلاسه کړي خو قيمت به يې پردي مهال امکان لري لوړ او يا ټيټ وي اوکله چي بيرته سپاري نو قيمت به يې تغير خوړلي وي، نو پدي صورت کي راس المال اوگټه دواړه نه معلوميږي، بلکي دواړه به مجهول وي.

دويم: راس المال به هغه قرض نوي چي دمضارب په ذمه وي، پدي معنى په پيل کي به دمضاربت راس المال هغه قرض نوي چي دمضارب په غاړه وي، پداسي توگه که يو شخص دبل پوروړي وي نو هغه ورته ووايي چي په هغه مال دمضاربت په شکل تجارت وکړه چي پر تا مي پور دی.

دريم: دمضاربت راس المال به معلوم وي او که دغه مال نا معلوم وي بيا مضاربت نه صحيح کيږي.

څلورم: راس المال به کارکوونکي (مضارب) ته سپارل کيږي، چي دغه سپارل به يا په لاس سره وي او يا به داسي صورت لري چي مضارب کولاي شي پرته دکوم مشکل څخه هغه لاسته راوړي.

دگټي شرايط:

لومړي: دهر يوه **❖** دمال دڅښتن او مضارب- دگټي اندازه به معلومه وي، کچيري دغه اندازه نا معلومه وي نو دغه کړنه ددي لامل گرځي چي تړون(عقد) فاسد کړي، ځکه هر شرط چي دگټي دنامعلوماتيا لامل گرځي هغه دمضاربت تړون له مينځه وړي، کچيري مطلق مضاربت ذکر شي نو گټه به ددواړو ترمنځ نيمايي وي ځکه شرکت تل دمسواوت غوښتنه کوي.

دويم: دگټي داندازي برخه به ويشل شوي وي لکه نيمه دريمه او داسي نور.

پوښتنه: ايا گټه به يوازي تر عاقدينو (څښتن دمال او مضارب) ترمنځ ځانگړي وي او که نور هم ورسره شريکيداي شي، پدي کي دعلماو اختلاف دي:

الف: په گټه کي دا شرط دی چي يوازي دعاقدينو (څښتن دمال اومضارب) ترمنځ به وي که يې ددريم کس لپاره شرط کړي نو دا مضاربت صحيح ندي، ځکه دريم کس نه کارکوونکی دی او نه دمال خاوند، دا دشافعي صاحب او ظاهريانو نظر دی.

ب: ددريم کس لپاره گټه شرط کول هم صحيح دی ځکه دا نيك کار اوخيرات دی او دمضاربت نوم ورته اخستل له باب دمجاز څخه دی خو که يې شرط کړي نو وفاء کول پري لازم دی دا دامام مالک نظر دی.

د مضاربت حقيقت:

پدي مساله كي علماء دوه نظرونه لري:

لومړي: گڼ شمير علماء پدي اند دی چي مضاربت د معاوضي (عوض) له جنس څخه ده لکه اجاره، او مزدوي (اجري) نا معلوماتيا ددي لامل گرځي چي دغه عقد (تړون) دقياس خلاف ده، پدي اساس يي داپيره ډيره تنگه ده، او هغه مضاربت چي داتفاق له لاري را مينځته کيږي جواز نلري.

دويم: شيخ الاسلام ابن تيميه او دده شاگرد ابن القيم پدي اند دي چي مضاربت د مشارکت له باب څخه ده، که په مضاربت کي يوه معنی داجاري ده نو دا اجاره ډيره پراخه او وسيع ده.

لومړي ډلي دليل: دقياس په وړاندي مضاربت جواز نلري ځکه دا پداسي څه اجاره کول دي چي اجره يي نا معلومه ده، آن چي معدومه دي، دارنگه عمل هم نا معلوم دی، خو مونږ قياس ته ځکه اعتبار ندي ورکړي چي ثبوت ئي په قرآن، سنتو او اجماع سره راغلي.

ددويي ډلي دليل: مضاربت اجاره ده خو په پراخي او وسيع معنی سره، او مضاربت په هيڅ توگه د قياس مخالفه نده، اوڅوک چي وائي دا دقياس مخالفه ده، او له جنس داجاري څخه ده، ځکه چي کار د عوض په مقابل کي دی او په اجاره کي دا شرط دی چي دکار عوض (مزدوري) به معلومه وي دارنگه به دکار اندازه هم معلومه وي، نوکله چي په مضاربت کي کار او گټه دواړه نا معلوم دي پدي اساس دقياس مخالفه ده، خو دا نظريه ددوي غلطه ده، ځکه دغه واره عقود (تړونونه) د شراکت له جنس څخه دي، نه د عوض له جنس نه، او شراکتونه داسي اجناس دي ي له معاوضاتو څخه توپيرلري، که څه هم تر يوي اندازي عوض پکښي موجود دی.

د مضاربت د عقد (تړون) کړني

گڼ شمير فقهاء پدي اند دي چي مضاربت يوازي تر تجارتي کړني پوري خاص دی، نورکړني او حرفوي اعمال پکښي داخل ندي لکه خياطي، گلدوزي، زرگري او داسي نور، خو مالکي علماء بيا وايي چي دمضاربت ډگر پراخ دي ټولو کړنو ته شامل دي، خو پخوا لدينه چي ددوي نظر په غور وڅيړو بايد ووايو چي مضاربت دوه ډوله دي: مطلق او مقيد، په مطلق مضاربت کي مضارب (کارکوونکي) دخپلي خوښي مطابق هر راز تصرف کولاي شي، او مقيد مضاربت کي به هغه تصرف کوي چي دمال څښتن ورته ټاکلي وي.

خو همدغه مطلق مضاربت دلومړۍ نظري له مخي يوازي تر تجارتي کړنو پوري ځانگړي دی، ځکه مضاربت په هغه تجارت کي صحيح کيږي چي اندازه يي منضبطه نوي، او که ورته وواي چي غنم واخله بيا يي وږه کړه او ډوډوي ورڅخه پخي کړه خو گټه به ددواړو ترمنځ شريکه وي دا مضاربت صحيح ندي، البته دمالکي علماء په نزد دا صحيح دي، ځکه دمضاربت څخه اساسي مقصد دگټي لاسته راوړنه ده، نو په هره مشروع لار چي راوړي دا صحيح ده.

دا رنگه علماء پدي کي هم بيلابيل نظريات لري چي ايا مضارب کولاي شي دغه دمضاربت مال بل دريم کس ته په مضاربت ورکړي:

لومړي: حنفي علماء پدي اند دی که چيري دمال خښتن اجازه وکړي او ووايي چي پخپله خوښه او نظر پري کار وکړه بيا کولاي شي چي مضارب يي بل دريم کس ته په مضاربت ورکړي، ځکه چي دمال خښتن واک او اختيار مضارب ته ورکړي، او ويلي دي چي دخپلي خوښي مطابق کار پري وکړه خو گټه به موشريکه وي، دبيلگي په توگه کچيري دمال خښتن مضارب ته په مطلق ډول پرته لدينه چي دگټي اندازه معلومه کړي مال ورکړي، او هغه را ولاړ شي بل دريم کس ته يي په مضاربت ورکړي او ورته ووايي چي ستا گټه به دريمه وي، نو دويم ورسته دکار څخه گټه تر لاسه کړه، پدي صورت کي به دټولي گټي دريمه برخه دهمدي دويم مضارب وي، او نيمه به دمال دښتن وي، باقي شپږمه به د لومړي مضارب وي، ځکه ددويم مضارب کار او عمل داسي معنی لري لکه همدي لومړي مضارب چي پخپله کړي وي.

دويم: د حنابله علماء وايي چي روا ده خو پدي شرط چي دمال خښتن په قاطع توگه اجازه وکړي، نو بيا به لومړي مضارب دمال دځاوند وکیل وگرځي، که دويم مضارب ته يي ورکړي او ځان لپاره دگټي هېڅ شي شرط نکړي بيا صحيح ده او که يي شرط کړي يعني ووايي چي دومره اندازه گټه به زما وي بيا صحيح نده، ځکه ده نه کار کړي او نه مال دده دی او دگټي مستحق هغه مهال گرځي چي يو له ددي دوو نه ولري يا مال او يا کار.

دريم: شافعي علماء بيا پدي مساله کي دوه نظره لري: چي صحيح نظر يي دادي چي مضاربت دقياس خلاف ثابته شوي، نو ددي غوښتنه داده چي پدغه تړون (عقد) کي به دوه کسان وي يو دمال خښتن اوبل کار کوونکي بل چاته سرايت نکوي.

البته دحنفي علماو په وړاندي دگټي مستحق په دريو شيانو سره گرځي مال، عمل، او ضمانت، چي زياتره علماء دي نظريي ته ترجيح او غوروالي ورکوي.

مضاربت او ټوليز استثمار

دا يو څرگند حقيقت دی چي مضاربت د پيسو داستثمار غوره او بهتره وسيله ده چي په ترڅ کي يي د مال دښتن او کار کوونکي تر منځ تړون رامینځته کيږي، مگر په معاصر وخت کي داسي نوي شرکتونه په بيلابيلو شکلونو مينځته راغلي چي دپخوا څخه په پوره کچه توپير لري، چي ددغو شرکتونو گڼ شمير په ټوليز او بيشميره شريکانو پوري تړلي وي آن تردي چي زياتره يي يو له بله نه پيژني اونه يي په ټوله زندگي کي ليدلي وي، معاصرو پرمختلليو بانکونو وکولاي شوي چي تر ډيره بريده داسي کړنلاري اختيار کړي چي له يوي خوا دمضاربت او ټوليزو شرکتونو کړني تنظيم کړي او له بلي خوا د خلکو غوښتنې په داسي توگه پوره کړي چي څه راز يي هغوي غوښتونکي وي، ديدادوني وړ ده چي کله دمضاربت تړون رامینځته شو او پر هغه کار پيل شو بيا دريم لوري ته روا نده چي لدغه

تړون سره ځان شريك كړي، پدې اعتبار سره چې گني دمال څښتن دي او غواړي دمخكنو سره پكښې شريك شي، آن تردې چې كه دمال څښتن كوم چې پخوا يې دمضارب سره تړون كړي اوهغه ته يې مال سپارلي خو بيا ورته نور مال له سره وركوي او غواړي دپخواني تړون سره يې گډ كړي دا هم صحيح نده، ځكه ددوو مالونو گډوالي په دوو تړونونو (عقدونو) سره صحيح ندې، مگر كه پخوانی مال لا هماغسې پاتې وي كار پرې نوي شروع شوي او يا هغه مال پلورل شوي وي نقدي پيسې ترې لاسته راغلي وي، نو بيا كولاي شي نوري ورسره يو ځاي كړي، ځكه دلومړي تړون حكم قرار موندلي نو دهغه تاوان او گټه تر هماغه پوري تړاو لري، ددويم وركډيدل ددې لامل گرځي چې ديوه تاوان دهغه بل په گټه جبيره كړي، نو هر كله چې دا په دريم تړون كې شرط كيږي (عقد) فاسدېږي.

البته دبانكونو داستثمار ترڅ العمل په همدې گډوالي ولاړ دي چې وروستني مالونه دمخكنو سره گډېږي، او كړني هماغسې پاتې وي، نو دغه عمل هغه ستونزه ده چې څه راز دوخت سره جوړه راشي او ستونزه حل ومومي.

سربيره پردې په مضاربت كې دمال څښتن كولاي شي دمضاربت لپاره يو شمير شرايط وټاكي ترڅو وكولاي شي تر ډيره بريده له تاوان څخه ځان وژغوري، خو دغه كړنه په ټوليز استثمار كې امكان نلري، او نه گټه په ټوليز استثمار كې دحالاتو مطابق تقسيميداي شي، ځكه ټوليز استثمار پدې ولاړ دي چې له يوې خوا مالونه په گټه اچوي او كار پرې كوي او له بلې خوا په ځانگړيو وختونو كې گټې توزيع كوي، پدې اساس گڼ شمير معاصر فقهاء دغه مساله داسلامي فقهي په وړاندې له اجاري سره تړي، ځكه په اسلامي فقه كې دوه قسمه مزدوران (اجيران) وي يو خاص او بل مشترك، نو مضاربت هم همدې دوو قسمونو ته ويشو، يو به خاص مضارب شي بل مشترك، او په هغه تگلاره به روان شو چې د مشترك مضارب تنظيم ټاكي، په مشترك مضاربت كې درې ډلې گډې وي چې دهرې يوې اړيكي له بلې څخه گوښي وي.

لومړۍ ډله: دمالونو څښتنان، دويمه ډله: كاركونكي (مضاربان) دريمه ډله: هغه جهت او شخص چې له يوې خوا يې ددواړو ډلو ترمنځ توافق راوستي او له بلې خوا دمالونو دانتظام چاري پر مخ بيايي، پدې معنی چې ددويمې ډلې په لټه كې وي ترڅو هغوي ته مال دكاركولو لپاره وركړي، نو دريمه ډله داسې اهميت لري چې دلومړۍ او دويمې ترمنځ كړنې پرمخ بيايي، ځكه دې دمال دڅښتنانو لپاره مضارب بلل كيږي، او د كاركونكو لپاره دمال څښتن بلل كيږي، مگر ددې سره سره دې پداسې كړنه ملزم ندي لكه دمضارب په څير چې ديو سړي لپاره كار تر سره كوي، بلكه دې عامو خلكو ته دخپلو خدمتونو وړاندیز كوي تر څو يې مال په گټه واچوي، نو پدې اساس دمال څښتنان په گټه كې يو ډبل شريكان گڼل كيږي، سره ددې چې ددوي تر منځ هيڅ قسم تړون ندې رامینځته شوي، او كاركونكي (مضاربون) پخپلو كارونو كې گوښي او يو له بله په گټه او شرايطو كې مستقل دي.

د ټوليز مضاربت ښيگڼي

د مال څښتن ته د دې زمينه برابره ده چې دخپل مال داستثمار لپاره پرته له کوم مشکل او بغير د دې چي دامين کس پلټنه وکړي مال دمضاربت په شکل بانک ته ورکړي او هغه يي په کار واچوي، سربيره پردي د لږو شتمنيو څښتنان د ډيرو شتمنيو دڅښتنانو سره دگټي په اندازه کي برابر وي.

دا رنگه دمضاربينو (کارکوونکو) غوښتنو ته پرته له کوم حساب او سختو شرايطو نه د مال لاسته راوړني زمينه برابره ده تر څو پري کار وکړي.

ددې برسیره ټوليز مضاربت کوم چي دبانکونو له لاري اجرا کيږي له دوو برخو نه بهتروالی لري:

لومړي: بانکي مضاربت په يو داسي اساس خط روان دی چي عامه توگه دراس المال اړيکه او پوره والی تر کار او عمل پوري تړي په خلاف دنورو بانکي چارو چي هغوي راس المال اړيکه او پوره والی خپله له راس المال سره تړي. دويم: دبانک دغه نظام کولاي شي ډير هغه شتمني او مالونه تر لاسه کړي چي له استثمار او شرکت څخه خوندي او بي برخي پاتي دي ځکه څښتنان يي له بانکي نظام څخه ځکه ډاډه ندي چي هغه په سود ولاړ دي.

د ټوليز مضاربت ځانگړتياوي

ټوليز مضاربت دفردي مضاربت څخه په دوو مسالو کي توپير لري چي هغه عبارت دي له: شرايطو اوضمانت څخه: لومړي شرايط: په خاص يا فردي مضاربت کي دمال څښتن کولاي شي په مضارب باندي ځانگړي شرايط او قيودات دفعهي احکامو مطابق ولگوي لکه دعباس بن عبد المطلب په قضيه کي چي راغلي عباس خپل مضارب ته وايي: پر تا لازمه ده چي کله دمضاربت کار کوي نو دسمندر له لاري به سفر نکوي، نه به دکندو او بيدياو له لاري سفر کوي، او نه به لاندۀ توکي رانيسي"....

خو په ټوليز مضاربت کي بيا مساله دغه شاني نده بلکي لدينه توپير لري ځکه قيودات لگول په ټوليز مضاربت کي دگډوډي اوبي نظمي لامل گرځي، دبيلگي په توگه که مونږ دموتړ کرايي ته راشو نو هلته به ښکاره تو پيراو بيلتون وگورو، يو داسي موتړ وي چي خاص کس يي کرايه کړي (سپيشل) او يو داسي وي چي هغه عام ترانسپورت وي، نو په لومړي حالت کي کولاي شي مستاجر دموتړ چلونکي ته ووايي چي فلاني ځاي ته لاړ شه، او هم کولاي شي ورته ووايي په دي لار مه ځه په هغه بله لاړ شه، خو دعام ترانسپورت مستاجر نشي کولاي کوم ځانگړي شرط په چلوونکي دموتړ ولگوي، نشي کولاي هغه ته ووايي ما فلاني ځاي ته ورسوه بلکي موتړ بشپړه ازادي لري پخپله ټاکلي لار ځي

نور دخلکو د لارو اوځایونو سره کار نلري، خو مشترک مضارب کولای شي یو لږ داسي شرایط ولگوي چي دمال دځوندي ساتلو لپاره وړ وي.

دویم- دضمانت مساله:

دمشترک مضارب ضمان په عملي ډگر کي یو له مهمو مسائلو څخه ده، ځکه دغه کړنه دمشترک مضارب په کامیابي کي اساسي رول لوبوي، که هر څومره مونږ بانک منځگړي وشمیرو خو بیا هم ددي څخه نه وزي چي مضارب دی، دا معلومه ده چي خاص اجیر په هغه څه کي امین گڼل کیږي چي دده په لاس کي وي، نو هر څه چي دده څخه پرته دکوم تقصیر څخه ضایع شي دی یي په عامه توگه ضامن ندي که څه هم چي په مساله کي دعلماء اختلاف دی خو را غوره نظر دي چي ضامن نه بلل کیږي، خو د مشترک اجیر (مزدور) په اړوند علماء مختلف نظریات لري:

یو شمیر علماء پدي اند دي چي مشترک اجیر (مزدور) ضامن ندی، لکه ابوحنیفه، زفر، حسن بن زیاد ابگن حزم، دارنگه شافعي علماء او احمد په یو روایت کي.

ابو یوسف اومحمد پدي نظر دي چي مشترک اجیر (مزدور) پرته له هغه حالت نه چي مال پداسي توگه هلاک شي چي ژغورل یي امکان نلري په نورو حالاتو کي ضامن دی، ځکه عمر او علي رضي الله عنهما به مشترک اجیر (مزدور) ضامن گڼل.

اوله هغه حالت نه چي ژغورل یي امکان نلري مقصد ورنه داسي حالت دي چي د اجیر له قدرت څخه بهر وي لکه اور، ډلیز غله، اوداسي نور.

دوي وایي حضرت علي رضي الله عنه به ویل: دخلکو لپاره پرته لدینه (دمشترک اجیر ضمانتیا) بله دمصلحت لار نشته، او مصلحت پدي کي دی چي خلك تل جوړونكو ته اړتیا لري او زیاتره حالاتو کي دوي دخپلو توکو څخه لري وي، ددوي دنظر څخه هغه پټ وي، او په جوړونكو کي زیاتره مهال تفريط او تقصیر موجود وي، ددغو پردیو توکو دحفاظت خاص فکر نکوي، کچیري مونږ دغه کسان ضامن ونه گڼو نو یو له دوو حالاتو نه به اړمرو رامینځته کیږي: لومړي: یا به په بشپړه توگه جوړونه پریږدو چي دغه کار پر خلكو خورا دروند تمامیږي بلکي امکان نلري.

دویم: او یا به هغوي کار کوي خو د ورکي په صورت کي به ضامنان نوي، ځکه هغوي به تل همدا وایي چي هلاک شول، ورك شول، نو دخلکو مالونو به پرته دکوم سبب څخه ورکیږي، سربیره پردي چي دغه کړنه به دغټ خیانت او له الله څخه دنه ويري لامل گرځي، پدي اساس مصلحت پدي کي دي چي ضامن وگڼل شي.

ددې څخه داسې څرگنده شوه چې دخلکو دمصلحت او ددوي د ضرورتيا دپوره کولو غوره لار همدا ده چې مشترک اجير(مزدور) ضامن وگڼل شي، او مخکې بيان شوه چې مشترک مضارب د مشترک اجير په څير دی، ځکه دی د مال په اداره او کيفيت کې پوره واکدار او خپلواک دی کچيري ضامن ونه گڼل شي نو دغه کړنه به ددې لامل شي چې ديو پيسو دلاسته راوړني پخاطر به مالونو لوټمارانو او قماربازانو ته ورکوي پرته ددينه چې دهغو دساتني او حفاظت خيال وساتي، او دغه کړنه به پخپل وار ددې لامل شي چې دخلکو مالونه به هلاک شي ترمنځ به يې باوري او اعتماد ختم شي، اوبيا به ددينه جوگه نوي چې داستثمار اوگټې لپاره يې چاته ورکړي چې دغه واړه کارونه دټولني دزيان او بربادي سبب گرځي.

البته دخاص مضارب د ضمانتيا په هکله دمضاربت په باب کې علماو دوه بيل بيل حالات ذکر کړيدي، خو دوي پدې متفق دي چې که څوک پخپله کار کوي او خپله شتمني پخپله چلوي نو ضامن ندي خو ددغه شرط لگول په تړون (عقد) اغيزه پرې باسي او که نه؟

امام مالک او شافعي پدې اند دي چې دغسې مضاربت جواز نلري او شرط فاسد دی.

ابوحنيفه پدې اند دی چې مضاربت صحيح دی خو شرط باطل دی.

او که چيرته کارکوونکي (مضارب) دغه پردی مال بل کس ته په مضاربت ورکړي نو مالک شافعي ابوحنيفه او ليث وايي چې که تاوان يې وکړ نو ضامن دی او که گټه يې وکړه نو دخپل شرط موافق چلند به ورسره کيږي.

کاساني ددې مسالې دوضاحت لپاره غوره مثال راوړي دي هغه وايي: "... جوړونکي دخلکو څخه کارونو په مزدوري نيسي خو بيا يې پخپله نکوي خو په نورو يې په لږ قيمت کوي او زيات پيسي ده ته پاتي کيږي، نو دې چې کومي پيسي اخلي ددې داستحقاق لامل پرته له ضمانت څخه بل نشته، نو دارنگه هغه مضارب چې اخستل شوي مال بل کس ته ورکوي ترڅو پرې کار وکړي، نو ددويم مضارب کار ددوي دواړو (د مال څښتن او لومړي مضارب) څخه په نيابت واقع شو، نو پدې اساس دواړه دگټې مستحق دي، که څه هم چې لومړي مضارب کوم کار ندي کړي، خو عامه قاعده داده چې گټه په دريو شيانو سره انسان لاسته راوړاي شي: مال، کار، او ضمانت نو لومړي مضارب مال نه درلودل او نه يې کارکړي خو ضامن و نو پدې اساس دگټې مستحق شو.

د گټې دتحقيق ضوابط او د هغې ویش

دگټې دتحقيق ضوابط او تقسيم دخاص او مشترك مضاربت ترمنځ توپير لري:

الف: دخاص مضاربت عام قواعد:

فقهه گټه دراس المال ساتونکي گڼي، او وايي چي د راس المال څخه څه زيات شول هغه گټه ده او که زيات نشول نوگټه نشته، دارنگه که مضارب تاوان وکړ بيا يي گټه وکړه نو لومړي تاوان به په دويم گټه پوره کړي، او دا هم کيداي شي چي تړون کوونکي دگټې ویش اخرته پرېږدي، پدي معنی چي هغه مهال به زور تړون فسخه کړي اوڅه گټه چي کړي وي هغه به تقسيم کړي اوبيا کي يي کول نو له سره به نوي تړون وکړي، اويا داسي چي حسابي به وکړي، خو دنتيجي په اړوند دواړه يو شي دي کوم تغير پکښي نه راځي، ځکه فسخه هم ددي غوښته کوي چي مال په پيسو بدل شي او حسابي هم نو ددواړو پايله يو شي شوه.

ب: دمشارك مضاربت وړاندي شوي قواعد او تطبيقات:

پدغه قسم مضاربت کي دوه ډوله اړيکي وجود لري، يوه يي دکارکونکو اړيکه له مشترك مضارب سره ده، او دويم يي دمال دڅښتنانو اړيکه له مشترك مضارب سره ده، دلومړۍ اړيکي په اړوند بايد ووايو چي ددغه قسم او خاص مضاربت فقهي قواعد د گټې دلاسته راوړني او تقسيم په اړوند يو شانته دي، پدي اساس ټولي گټې دهغو قواعدو سره سم رواني وي کوم چي فقهاو دمحاسبې لپاره ټاکلي دي، پدي معنی چي راس المال به پوره کوي او باقي چي څه گټه پاتي شوه هغه به دخپل تړون او اتفاق موافق ویشي، خو دڅښتنانو دمال اړيکي له مشترك مضارب (بانک) سره بيا دا شانته ندي، ځکه پدغه مضاربت کي دټولو مضاربتونو تصفيه په يو وخت کي ناشوني ده، دارنگه دا هم ناشوني ده چي مشترك مضارب (بانک) دي دټولو خلکو راس المال خپلو څښتنانو ته وسپاري ترڅو وروسته گټې په صحيح توگه وويشي، ځکه مشترك مضاربت دوامدار مضاربت دي او په هغې کي هغه قواعد نشي پلي کيداي کوم چي په خاص مضاربت کي پلي کېږي.

مخکي مو ډاگيزه کړه چي مشترك مضارب (بانک) ضامن دی، پدي اساس دگټې په ویش کي کومه ستونزه نه رامینځته کېږي، ځکه فقهاء وايي کله چي مضاربت دوامدار وي نو دگټې ویش صحيح ندي ترڅو راس المال له نقصان سره مخ نشي، ځکه په خاص مضاربت کي دنقصان په صورت کي له مضارب څخه پوښتنه نه کېږي، په خلاف د مشترك مضارب ځکه دی په ټولو حالاتو کي ضامن بلل کېږي، نو څرنگه چي ددواړو ترمنځ دغه توپير موجود دی په مشترك مضاربت کي گټه په ځانگړي وخت او موسم کي ویشله کېږي، دا بيا کومه مهمه خبره نده چي په کال کي يو ځلي ویشي لکه يو لړ مشترك شرکتونه چي د نظم او صحيح ویش پخاطر دا کار کوي، دوي دهر کال په پاي کي ټولي گټې را غونډوي تر څو يي د مالونو په اندازه تقسيم کړي.

ځيني دا پوښتنه را ولاړوي چې ايا دا څه ډول امکان لري پداسي حال کي چې مالونه او شتمني يو له بله گډېږي او د کار همدا روان وي؟

ځواب: فقهاء د ملکیت د شرکت او عقدي (تړوني) شرکت ترمنځ فرق کوي، په ملکي شرکت کي گټه د مال په اندازه وي، او په عقدي (تړوني) شرکت کي گټه د دتړون په اساس ویشله کېږي، لدې څخه داسي جوتنه شوه چې گټه د عین مال سره تړاو نلري، تردې چې دوه شریکان هر یو پخپل شخصي مال څه وپلوري او وپیروي نو په گټه کي دواړه شریکان دي، او دا مساله د عمل شرکت سره ورته والي لري، که یو شریک د کار په شرکت کي کار وکړي او بل یي ونکړي نو په گټه کي سره شریکان دي، ځکه ددوي ترمنځ د شراکت ټکي کار کول دي، که بیا بالفعل کار وکړي یایي ونکړي، نو دارنگه په مالي شرکت کي هم، دلته هم گټه د عین مال تر ودې پوري تړاو نلري، بلکي پدې ولاړه ده چې مال د شرکت د غوښتنې په اساس تر تصرف لاندې کېږدي، که بیا دغه مال په پلورنه او پیروندنه کي استعمال شي یا نشي.

پدې سره جوتنه شوه چې پدغه قسم شرکت کي یوازي د مال سپارل مشترک مضارب ته کفایت کوي او هم دغه کړنه یي په ځانگړي وخت کي دگټي مستحق گرځوي، برابره خبره ده که دغه مال بیا داستثمار لپاره وکارول شي یا ونه کارول شي، داځکه چې مشترک مضارب دوامدار دي او دوي یوځل په کال کي حساب کوي، پدې اساس هغه گټه چې د کال په پای کي ترلاسه کېږي په هغو مالونو پوري تړاو لري چې د کال د پیل څخه بیا تر پایه پوري تر لاسه کړي وي، له همدې کبله کچیري د مال څښتن خپل ټول مال یا یوه برخه د مال له مشترک مضارب (بانک) څخه مخکي له تمامیدو دمالي کال څخه واخلې نو ددغو اخستل شویو پیسو گټه به نه ورکول کېږي، او نه دغه اخستل شوي پیسي دگټي مستحق گڼلې کېږي. البته دا کړنه په خاص مضارب کي هم ترسره کېږي، کچیري د مال څښتن د کال په اوږدو کي دخپل مال څخه پخوا لدینه چې دمضارب گټه او تاوان معلوم شي واخلې نو مضارب یوازي په باقي مال کي پاتي کېږي ځکه د مال څښتن دمضارب سره نوري پیسي ندې پریښي، نو دغه حال په بانکي مضارب کي هم دي.

البته یوه بله پوښتنه چې راوړلېږي هغه داده کچیري د مال څښتن د کال په اوږدو کي بانک ته پیسي ورکړي نو ایا په گټه کي شریک شمیرل کېږي؟

ځواب: پخوا څرگنده شوه چې دگټي دمستحقوالي لامل یوازي همدا دي چې خپل مال د شرکت و تصرف ته وسپاري، نو په پورتني صورت کي دغه عمل موجود دي، صرف دومره خبره ده چې په وخت کي اختلاف دي چا ورته له پیل د کال څخه پیسي سپارلي او چا په اوږدو د کال کي د چا پر مال پوره کال تیر شوي او د چا نیمايي کال او د چا له همدې نه هم لږه موده تیره شوي.

څرنگه چې مشترک مضارب ضامن گڼل کېږي نو دگټې په استحقاق کې زیاتوالي کموالي یوازې پدې پورې تړلي چې په گټه کې څومره برخه اخستې، ځکه چې دتاوان خو پدې شرکت کې بیخي وجود نلري، نو په گټه دبرخي اخستني لامل وخت دي چې مال یې څومره دموده داستثمار په حالت کې پاتې شوي، نو که څوک یو زر دیناره داستثمار لپاره له پیل دکال څخه ورکړي او ټول کال پرې تیر شي دهغه سره په هیڅ توگه نه برابرېږي چې زر دیناره ورکړي خو په نیمایي دکال کې.

هرکله چې مساله دزیاتوالي په معیار راڅرخي نو بیا دبانکي حساب ترڅ العمل معلوم دي چې هغه داعدادو او نمرې نظام دي چې په هغې سره مساله خورا اسانه کېږي، پدې معنی چې دورځو پر ځای دمیاشتنو اندازه ونیسي، ځکه غیر سودي استثمار داسې انتاجي استثمار دی چې پر فعلي هغې گټې اعتماد لري چې پداسې چټکۍ سره صورت نه نیسي لکه څرنگه چې ربوي بانک لاسته راوړي، هغه په ډیره چټکۍ سره فایده تر لاسه کوي، پدې اساس په پورتنی مثال کې (1000 6/12) دپنځو سوو هغو دینارو سره مساوي دي چې له پیل دکال څخه یې ورکړي وي.

دټولیز مضاربت داستثمار تنظیم او دبانکونو کړنلاره

معاصره بانکي کړنلاره داسې غوره او بهتره کړنلاره ده چې ویي کولای شوای هغه مالي گرځنده مالي مدارک چې دحساب خاص کړنلاري لري، او هغه به دزیادت اونقصان سره مل وي، بل داسې مستقر مصدر ته وگرځولي چې په بیلابیلو هیوادونو کې دخلکو دغوښتنو مطابق په تجارتي، اقتصادي او نورو ډگرونو کې وکارولي او خلکو ضروریات یې په بشپړه توگه پوره کړه.

دگرځنده مال داستثمار وسایل

له گرځنده مال څخه مقصد هغه مالونه دي چې ثابت ارتباط ونلري، او څښتن یې نشي کولای نقدي پیسې په لاس راوړي لکه څرنگه چې دغه کار په ټولیز مضاربت کې دتړون مطابق ترلاسه کېږي، چې دغه کړنې په معاصر وخت کې تجارتي بانکونه پر مخ بیايي.

لکه څرنگه چې مخکې وښودله شوه چې مشترک مضارب (بانک) دمالونو دڅښتنانو اوکارکوونکو ترمنځ دمنځگړي حیثیت لري، نو له همدې کبله داستثمار بیلابیل وسائل پکار ده چې دمنځگړي شکل په منظم ډول اختیار کړي نه داسې چې دمال کارکوونکي دي، مشترک مضارب ته پکار ده چې دمالونو پوره ساتنه وکړي ځکه ده داسې مالونه پکار اچولي چې په ځانگړیو وختونو کې به یې بیرته څښتنانو ته سپاري، له همدې کبله لازمه ده چې دده سره هغه مالونه پاتې شي چې دي یې یا دگټې تر حالته خاوند وي او یا لږ ترلږه دهغو ضامن وي لکه قرضدار چې دقرض مال ضامن وي.

دگرځنده مال داستثمار غوره وسایل دریو برخو ته ویشل کیږي:

الف: دځانگړي تړون له مخي مضاربت:

فقهاء پدي اند چي مضاربت لکه څرنگه چي په مطلقه توگه صحيح دی دارنگه مقيد او دخاص شرایطو سره دټاکلو سره هم صحيح دی، ترڅو مشترک مضارب (بانک) وکولای شي له دي لاري څخه دځانگړي مودي او انتها وخت معلوم کړي او په هماغه اندازه يي پکار واچوي، او هم دغه کار ددایم شرکت مخه ونيسي، پدغه قسم مضاربت کي چي دځانگړي تړون مضاربت ورته ويل کیږي کارکوونکي کولای شي دبیلابیلو تجارتي جهتونو سره قرار دادونه وکړي، برابره خبره ده که دا بیا افراد وي او که عام یا خاص شرکتونه وي، سربیره پردي مشترک مضارب کولای شي دبیلابیلو ډلو او شرکتونو څخه مضاربین اختیار کړي، اودهغو پر اساس خپله شتمني وويشي او یو ټولنیز چلند دهغوي سره غوره کړي، دارنگه د یو شرکت دلاندي مختلفو جنسونو لپاره دمضاربت په توگه مال ورکول چي دغه کړنه ددوو کارونو په تحقق کي مرسته کوي:

الف: دیوه دتاوان جبیره دهغه بل په گټه سره پوره کولای شي او یا دیو جنس تاوان دهغه بل جنس په گټه جبیره کولای شي.

ب: ددي کار په کولو سره یو قسم داسي مراقبت صورت نیسي چي اساس يي دبیلابیلو هغو نتیجو په مقارنه ولاړ وي چي دمضاربینو (کارکوونکو) لخوا يي ښودنه شوي وي، کچیري یو سوداگر غنم وپیروي او په یو ټن کي گټه پنځه درهم وي، خو بل سوداگر وریجي واخلي او دهغه گټه په یو ټن کي لس درهم وي، نو دغه تفاوت مشترک مضارب دپته تشویقوي چي په راتلونکي کي دلومړي سوداگر سره معامله لږه او ددویم سره يي زیاته کړي.

دا راز مشترک مضارب کولای شي چي دخاص مضارب دقدرت موافق دیوه تړون له مخي هغه ته ټول راس المال ورکړي او یا نیماني ورکړي او یا هم دریمه برخه ورکړي.

که یو مشترک مضارب د دهغه سوداگر سره چي له بلجیم څخه دکور جوړوني توکي راواردوي تړون وکړي او مشترک مضارب د حمل نقل او سفر په مصارف په غاړه واخلي نو دا خاص مضاربت گڼل کیږي.

او کچیري پدي تړون او اتفاق راشي چي مشترک مضارب به نیمایي قیمت دقرض په شکل ورکوي او سوداگر به دخپله لوري نیمایي اچوي نو دا شرکت او مضاربت دواړه دي چي ددواړو یو ځایوالي جواز لري.

که یو سوداگر دچین څخه سل زره متره رخت را وارد کړي او ټول مصارف يي په گډون دگمرک او نورو شیانو په لاندي توگه وارزول شي نو خپله دگټي اندازه معلومېږي:

100000 متر 60 فلسه = 6000 دیناره

گمرکي محصول $0/01 = 60$ دیناره

داجازه نامي محصول $0/09 = 240$ دیناره

دبانک داعمادي اکاونت مصارف $5/01 = 90$ دیناره

گمرکي محصول او له بندر څخه دنقل مصارف 90 دینار

المجموع 9390 دیناره

دغه ټوله کړنه له تاریخ درسیدو څخه ددریو میاشتو په موده کې سرته ورسیده، او هر متریې په 110 فلسه وپلورل نو ددې تړون ټوله گټه به $11000 \blacklozenge 9390 = 1610$ دیناره.

ټوله وخت یې اته میاشتي ونيو، او په تړون کې راغلي و چې دسوداگر فېصدي به $0/075$ وي او د مشترک مضارب به $0/025$ وي او تجارتي توکي وړک او تاوان وکړي نو هغه به دمال په اندازه تقسیمېږي، که مونږ په پورتنی مثال کې حساب وکړو نو د مشترک مضارب (بانک) گټه 400 دینارو ته رسیږي، او دبانکي حساب او فایدي له مخې $5/018$ ته رسیږي .

دویم هغه مشارکت چې پای یې په ملکیت تمامېږي:

دغه کړنه داستثمار پداسې توگه صورت نیسي چې مشترک مضارب (بانک) دپلورني لپاره داسې توکي را ونیسي چې کار پرې وکړي لکه موټري چې دخلکو او توکو دنقلولو لپاره کارول کېږي، البته دا به پداسې شکل نوي چې دکسب لپاره یې ترلاسه کړي، بلکې دابه دیو ځانگړي ترتیب شوي نظام له مخې مزدورانو (اجیرانو) ته ورکوي ترڅو تري دومره اندازه لاسته راوړي چې دموټر قیمت پوره کړي، پدې معنی چې مشترک مضارب (بانک) به دموټر دملکیت څخه خپل کارگر ته دمودي سره سم تیریرې پدې شرط چې هغه په بشپړه توگه دموټر قیمت په هماغه ټاکلي موده کې وسپاري.

دبیلگې په توگه: یو سړي چې دتیکسي موټر چلونکي دي هره ورځ دموټر څښتن ته له مصارف ایستلو وروسته خپل حساب سپاري، اوددغه موټر قیمت سره دټولو گمرکي محصولاتو 2400 دیناره کېږي.

میاشتی فایده دمصارفو او چلونکي د مزدوري پرته څلویښتو دینارو ته رسیږي، او دی د شپیتو دینارو او یا ددې مساوي شي ترلاسه کوي چې دکال عاید یې $60 \blacklozenge 12 = 720$ دیناره کېږي، لدې څخه بانک $0/025$ دصافي دخل په اندازه اخلي چې دا دده

دهغي مجموع 720 $\diamond 25 = 180$ دیناره په کال کي، او پاتي دینارونو اندازه 540 ته رسیږي، چي دتامين په حساب کي ورکوي ترڅو دموټر ټول قیمت پوره کړي، او پدي صورت کي به بیا دموټر مالک شي چي دغه کړنه به دپنځو کلونو څخه په لنډه موده کي پوره کړي .

دریم: بیع مرابحه (دگټي په شکل پلورنه)

البته دغه مساله دمعاصر ژوند او حالاتو سره سمون خوري، ځکه کله ناکله دورځني ژوند غوښتنه داوي چي پخوا له پیدا کولو دپیسو (قیمت) څخه دضرورت وړ توکي باید را ونیسي، که دغه توکي دشخصي استعمال لپاره پکارېږي لکه دکور سامان، شخصي موټر، تلویزون، او داسي نور او که د مسلکي وظیفې لپاره پکارېږي لکه د ډاکتر دکلینیک سامان او داسي نور، نو اوس هغه بانک چي په سود ندي ولاړ ددغسي حالاتو سره څه راز تعامل کوي؟

په اسلامي بانکونو کي دیو ځانگړي نظام له مخي اسلامي بانک پدغه کار کي ځان ور شریکوي او غواړي پرته د سود دشبهي څخه گټه لاسته راوړي چي هغه په لاندې دوو طریقو سره صورت نیسي:

لومړي: دمضاربت دکړني په اساس پدي صورت کي بانک ځان قرض ورکونکي شمیري او دتوکو دڅښتن سره په گټه کي ځان شریک بولي او مضاربت لکه وړاندې چي بیان شو یو کس بل ته مال ورکوي تر څو هغه پري تجارت وکړي او په گټه کي دهغه سره شریک وي

دویم: بانک به دکمبیالا (Bill of Exchange)چکونو دقیمت چاري دټولو شرایطو مطابق پر مخ بیایي، کومي چي د گټه اخستونکي لپاره لیکلي شويدي.

البته پدي مساله کي به مونږ دلومړي قضیې په اړوند څیړنه وکړو ځکه دویمه داسلامي بانک سره تر ډیره بریده اړخ نه لگوي، پخوا څرگنده شوه چي مضاربت (قراض) داسي مساله ده چي یو کس به بل ته مال سپاري تر څو هغه پري تجارت وکړي او گټه به یي ترمنځ شریکه وي، البته دلته د کمبیالا چک څخه پیسې ستنول په هغه شکل چي مخکي بیان وشو ددغي رنگه مضاربت سره سمون نخوري، بل داچي کچیري سوداگر خپل توکي په تاوان وپلوري نو ایا بانک به په تاوان کي دهغه سره شریک وي؟ اوکه بانک یوازي دسوداگر سره دکمبیالا چیک په کړنه کي شریک دی کوم چي یوازي په گټه ولاړ دی؟

که دي مسالي ته په غور وگورو نو دا په عدالت نده ولاړه، ځکه شریک باید په گټه او تاوان دواړو کي شریک شي، او که بانک یوازي دگټي په حالاتو کي ځان شریک بولي دا بیا شرکت ندي، سربیره پردې دغه حل څه عملي بڼه نلري هغه پدي اعتبار چي اخستونکي دتوکي دقیمت یوه برخه نقدي ورکوي، او بیا دپیروني رسید پداسي شکل

صادريږي چي دټرون موافق پيسي ورنه ستنوي، نو پدي اساس نوموړي موضوع څه اسانه نده لکه ځيني چي تصور کوي.

بناء پردي دحل غوره لار داده چي هغه کس چي کوم توکي ته اړتيا لري هغه ته ددي فرصت ورکړي شي چي په بشپړه توگه دغه توکي پداسي شکل وپيروي چي قيمت به يي د مياشتني قسط مطابق پري کوي، او يا دپته ورته لاره ورته پيدا شي، نو هغه ډاکټر چي غواړي دخپل کلينيک لپاره توکي را ونيسي بانک ته به مراجعه وکړي له هغه څخه به ددغو توکو دمراحت په ډول دپيروي غوښتنه وکړي، البته دغه مراحت (گټه) به ددوي داتفاق موافق وي دساري په توگه 0/02 يا 0/03 او قيمت به يي دخپل وس مطابق په اقساطو ورته سپاري.

پورتي مساله له دوو فرمولو څخه تشکيل شوي يوه دا چي دپيروي وعده ورسره وشوه او بله په گټه (مراحت) دپلورني مساله، دا مساله په هغه قطار کي نه راځي چي انسان داسي شي خرڅوي چي دده سره نوي، او نه په هغه قطار کي راځي چي داسي گټه ترلاسه کوي چي دتاوان ضامن يي نوي.

ځکه دا داسي بيعه ده چي دتسليم څخه وروسته ترسره کيږي او دلته تسليم د بانک دوکيل له لوري صورت نيسي، او دا هم روا ده چي همدغه وکيل دقيمت ورکولو کفيل هم شي، مگر ددوي دواړو ترمنځ معاهده پدي شوي چي وکالت په صفت به ئي رانيسي چي په همدې مهال ويبيعي ژمنه ورسره شوي، او پدغي ژمني وفا کول دقضاء او دين له مخي واجب دي.

او داچي دهغه قيمت څخه چي بانک اخستي پر پيريديونيک زيات پلوري او دا پيسي په تر ټاکلي مودي پوري ورته سپاري او يا به ئي د قسط په شکل سپاري دا دفعهاو له نظره جواز لري، امام ترمذي وائي: يو شمير علماو ددي حديث (بيعتين في بيعه) تفسير داسي کړي چي پلورونکي ووايي: دا رخت په نقدو په شل افغانۍ درکوم او په قرض ئي په ديرشو درکوم، نو دغه بيعه روا ده پدي شرط چي ترون (عقد) په يوه وشي.

عبد الرزاق پخپل مصنف کي د زهري، طاوس، او سعيد بن المسيب څخه روايت کړي وائي: دا روا ده چي ووائي: دا رخت دمياشتي ترپايه په قرض په شلو افغانيو درکوم او ددوو مياشتو په قرض ئي په ديرشو افغانيو درکوم، که بيا ئي په يو له دي دوو بيعو څخه خرڅ کړي نو دا صحيح ده دا خبره قتاده هم کړيده.

امام محمد بن حسن شيباني وائي: ابو حنيفه رحمه الله دهغه سړي په اړوند وويل چي په بل سړي ئي سل ديناره قرض تر معلومي نيتي پوري وي، نو کله چي

دحساباتو ترتيب او دگټو تقسيم

بانك پدي اعتبار چي مشترك مضارب دي، نو پكار ده چي دحساباتو منظم پلان ولري تر څو دا ټول مالونه په صحيح توگه دشرایطو مطابق وكارول شي، البته دحساباتو او امانتونو داستثمار قواعد او اساسنامي په لاندې ډول ترسره كېږي:

د مالونو د استثمار اصول او اساسنامي

په سودي بانكونو كې دمالونو دښودلو بيلابيلي لاري دي، ځيني د زيادت پخاطر ږدي، ځيني دځانگړي حساب په اساس ږدي، او ځيني بيا تر ځانگړي نيتي پوري ږدي، ددې اختلاف په اساس يې گټه هم بيلابيل شكلونه غوره كوي.

خو هغه مبلغ (مال) چي په غير ربوي بانك كې ښودل كېږي دگټي اندازه يې داستثمار په صورت كې معلومه نوي، ځكه دغه مال اوس دشرکت مال وگرځيده، او په شرکت كې يو مال له بل څخه بهتروالي نلري داسي نشي كيداي چي د سلو دينارو گټه دي دريمه وي او دزررو دينارو گټه دي نيمايي وي، بلکې دټولو گټه به په يو معيار وي كه هغه دريمه وي نيمايي وي او كه لدينه لږه يا ډيره وي خو دسلو او زرو به يو معيار وي.

خو كوم چي دوخت سره تړاو لري دا بيا له پورتنې مسالي سره اختلاف لري، ځكه هغه پيسي چي بيرته د بانك څخه نه اخستلي كېږي مگر پدي شرط چي دوه مياشتي مخکې به خبر ورکوي، توپير لري له هغو څخه چي يوه مياشت مخکې به خبر ورکوي، ځكه ددويم حالت په پرتله بانك دلومړي حالت په پيسو تر ډيره بريده ښه کار کولای شي نو پدي اساس يې څښتن دمال ته ددويم په پرتله زياته گټه پاتي كېږي.

پدي اساس غير سودي بانك دگډون كوونكو ترمنځ دحساب لائحه په لاندې توگه ټاكي:

الف **❖** داستثماری حساباتو شریکان په ټولو پيسو كې فيصدي 0/050 داصلي سرمايي

ب-دهغو شریکانو حسابات چي يوه مياشت وړاندي خبرورکوي 0/060 داصلي سرمايي

ج **❖** دهغو شریکانو حسابات چي دوه مياشتي وړاندي خبر ورکوي 0/070 داصلي سرمايي

د- دهغو شریکانو چي تريو کال پوري وخت ورکړي وي 0/090 داصلي سرمايي

ددې څخه هدف اوموخه داده چي څرگنده شي چي د زرو دينارو څښتن چي غواړي مال يې په مطلقه توگه وكارول شي نو دده دگټي اندازه به لوړه وي، دی کولای شي پداسي حساب كې واچوي چي يو كال وخت لري، خو كه ددي اټكل كوي چي كه شرط يې دپته اړ كې چي راويي باسي نو دلږ مودي خبرتيا څخه وروسته به يې باسي، نو دی بيا کولای شي پداسي حساب كې كېږدي چي بيرته يې ورته وسپاري او پدي بايد پوه شي چي دده دگټي اندازه به لږ وي.

د گټو تقسيم

هغه گټه چې په مشترك مضاربت كې دويش وړ وي هغه عبارت له هغې گټې څخه ده چې ديوې ټاكلي مودې په دوران كې لاسته راغلي وي، البته دگټې موندل داستثمار په بيلابيلو برخو كې څه مشكل كارندي كه هغه دمضاربت په لار راغلي وي كه دشاركت له لارې وي او كه د مباحث له لارې.

هغه نفقات (مصارف) چې قابل د مصرفولو وي

دمصارفو يا نفقاتو په اړوند اسلامي فقهاء بيلابيل نظريات لري ايا په خاص مضاربت كې كاركوونكي كولاي شي خپل مصارف دمال پر څښتن شرط كړي يا نشي كولاي؟

الف: ابن حزم پخپل كتاب محلی كې وايي: كاركونكي ته روا نده چې دمضاربت دمال څخه څه شي وخوري، يا ورنه جامي جوړي كړي كه دسفر په حالت كې وي يا حضر كې وي.

ب- حنفي فقهاء وايي: دسفر په حالت كې مضارب كولاي شي دمضاربت له مال څخه يې مصرف كړي، خو په حضر كې نشي كولاي، البته دسفر په حالت كې به هم يوازي هغه څه مصرفوي چې دده سره تړاو ولري لكه خوراك، جامي، دحمل نقل كرايه او هغه څه چې په سفر كې ضروري وي.

ج مالكي علماء پدې اند دي چې كه چيري دمضاربت مال دنفقي(مصارفو) توان ولري نو په حضر كې هم صحيح ده.

د- شافي فقهاء بيا نفقه دوو برخو ته ويشي لومړي: هغه نفقه (مصارف) چې دمضاربت په مال پوري تړاو لري، دويم: هغه نفقات چې پخپله مضارب شخص پوري لري، لومړي قسم نفقات به دمضاربت له مال څخه وي لكه دمال انتقال له يو ځاي څخه بل ته، له او وركيدو څخه ساتنه او داسي نور، خو مضارب چې څه كار ترسره كوي لكه جامي جوړول، يا ديوې وړې برخې مال انتقال له يو ځاي څخه بل ځاي ته، نو پدې صورت كې مضارب ته پكار نده چې دمضاربت دمال څخه يې واخلي، البته دشافعي فقهاء په اند په مساله كې دوه نظره موجود دي: ظاهر او څرگند يې دادي چې په حضر كې به هيڅ قسم نفقه دمضاربت له مال څخه نه اخلي ځكه امكان لري دمضاربت ټوله گټه همدا وي نو هغه مقصد چې له مخې دمضاربت تړون رامينځته شوي نه حاصلېږي، خو ددوي دويم نظر دادي چې اخستلاي شي يعني دمضاربت دمال څخه نفقه په حضر كې هم اخستلاي شي خو چې دمضاربت دمال لپاره وي.

ه- حنابله علماء وايي چې په سفر كې ټول مصارف دمضاربت له مال څخه كيږي خو په حضر كې هم كولاي شي پدې شرط چې دتړون پر مهال يې دا شرط كړي وي.

دعلمو ددي اختلاف څخه دي نتيجي رسيږو چي دمضاربت دمال څخه هغه نفقه مصرفول جواز لري چي دعرف له مخي ټاكه كيږي.

اوس پوښتنه داده چي ايا ددي اصولو په رڼا كي مشترك مضارب په تير بيا بانك كولاي شي دغسي نفقه دمضاربت پكار كي مصرف كړي؟

مخكي څرگنده شوه چي مشترك مضارب پخپله كړنه او عمل كي په هغو شرايطو او قيوداتو مكلف ندي كوم چي خاص مضارب پري مكلف دي، نو پدي اساس مشترك مضارب ته ددي اړتيا نشته چي دا شرط كړي كله چي مشترك مضارب موسسه او يا بانك وي يعني طبيعي شخص نوي، ځكه بانك تل پداسي ځاي كي وي چي هغه مركزي او تجارتي حيثيت ولري سربيره پردي بانك پوهه او مسلكي مامورينو ته اړتيا لري چي هغوي ته به دهغوي دمستوا مطابق معاشات وركوي، دارنگه گڼ شمير وسايلو او الاتو ته ضرورت لري چي دا واړه كارونه ددي جوگه ندي چي اندازه يي معلومه شي لكه په خاص مضارب كي چي معلوميږي.

پدي اساس بانك نشي كولاي خپل ټول مصارف په گډون دمامورينو دمعاشاتو دمضاربت له مال څخه واخلي، ځكه كومه نفقه (مصارف) چي فقهاو جواز وركړي هغه تر سفر پوري ځانگړي ده، او حنابله و چي په حضر كي جواز وركړي خو هغه يوازي تر ډوډۍ او جامو پوري خاصه ده، چي دعرف مطابق به يي استعمالوي، سربيره ددي دبانك مصارف دومره لوړ دي چي ديو عادي سړي د قدرت او وس څخه بهر دي، پدي اساس بانك نشي كولاي هيڅ قسمه مصارف دمضاربت دمال څخه واخلي پرته له هغو نه چي صرف دمضارب كار پوري تړاو لري لكه دصادري واردي كتاب، مطبوعات په تيره بيا چي استثمالي عمل وي، البته هغه مضاربين (كاركونكي) چي دبانك سره يي تړون كړي وي او دهمدي بانك سره كار كوي ددوي مصارف به داتفاق مطابق دمضاربت دمال څخه وي دهر يوه به دخپلي دندي او شرايطو مطابق مصرف وي.

د گټي د تقسيم اساسنامي

بانك دگټي په اړوند دوه حقه ترلاسه كوي:

الف: يوه گټه بانك پدي لاسته راوړي چي مضارب بلل كيږي، البته دا گټه به دخپلوا مقرراتو سره سم معلومه او ښكاره وي كه هغه نيمه وي دريمه برخه وي او كه لدينه زياته يا كمه وي، خو داگټه به له هغي گټي څخه اخستله كيږي چي په اوږدو دكال كي په ډاگيزه توگه لاسته راغلي وي.

ب: بله پدي اعتبار اخلي چي ديوي برخي هغه مال څښتن ځان بولي چي داستثمار لپاره پكار اچولي شويدي، برابره خبره ده كه دغه مال دبانك دراس المال يوه برخه دهغه مال څخه وي چي بانك يي تل احتياط پخاطر ساتي او كه

دهغو مالونو يوه برخه وي چي په جاري حسابونو دبانك كي خلك ږدي اود ضرورت پر اساس يي بيرته له بانك څخه اخلي.

كه نوموړي مال دلومړي قسم څخه وي بيا مشكل نشته ځكه بانك تل يوه اندازه مال داحتياط په شكل له ځان سره همداسي ساتي، نو څرنگه چي دبانك مال دي په هماغه اندازه كلني گټه هم دده كيږي، ځكه دى دټولو مالونو دسلامتيا ضامن دى.

البته ددويم حق په هكله موضوع وضاحت ته اړتيا لري ځكه دغه مالونه تل يو له بله گډيږي او كله ايستل كيږي كله بيا بيرته ورته ستنيږي، نو ددي مشكل پر اساس دري فرمولي او فرضي لاري موجودي دي:

الف: هغه مال چي ثابت وي او استثمار لپاره له پيل دكال څخه بيا ترپايه موجود وي.

ب: هغه مال چي څښتن يي ايښي وي چي دكال په اوږدو كي يا ټول بيرته اخلي او يا يوه برخه اخلي.

ج: هغه مال چي دكال له پيل څخه نه و موجود خو دكال په اوږدو كي بانك ته راوړل شوه.

دلومړي حالت يا مال مساله څرگنده او څه مشكل پكښي نشته، ځكه دده دگټي اندازه معلومه ده چي حساب به يي په لاندې توگه صورت نيسي:

د استثمار اندازه او د حساب نوعیت

ټولي په بانک کې ښودل شوي پیسې 100

ټولي پیسې چې ددې کار لپاره ځانگړې شوي وي په ټوله هغه گټه کې ضرب ورکړي چې د توزیع لپاره خاص شوي وي البته لدینه وړاندې به د بانک برخه ورڅخه وباسي، پدې سره کولای شي دهر مال دگټې اندازه معلومه شي، یعنې کله چې د بانک برخه ورڅخه وایستله شوه، باقی به ټول مال وویشي هر څومره چې ورته ورسیده هماغه ددغه مال چې د استثمار لپاره یې ایښي گټه ده.

اوکه پخوا له کال پوره کیدو څخه یې دخپل مال یوه برخه وایسته نو دا سړي داسې مثال لري لکه یو کس ته چې د مضاربت لپاره پیسې ورکړي وي خو پخوا له معلومیدو دگټې یا تاوان څخه یې یوه بیرته ورنه واخستې چې پدې سره د مضاربت راس المال راټیټ شو نو پدې صورت کې د مالي کال دپوره کیدو سره سم دده حساب به باقی پیسو کېږي پدې معنی چې کله کلني حساب کېږي نو دده هغو پیسو ته به کتل کېږي چې بالفعل موجودي دي دهغو په اندازه به گټه ورکوله کېږي.

ددړیم او وروستي حالت په اړوند باید ووايو چې پدې صورت کې د مال څښتن دکال په اوږدو کې خپل مال بانک ته د مضاربت په شکل ورکوي، دبیلگې په توگه که یو سړي زر دیناره د مارچ په میاشت کې ورکړي او بل یې د سبتمبر په میاشت کې ورکړي نو دغه مساله وضاحت او بیان ته اړتیا لري چې هغه په لاندې ډول ده:

پرتله له شک نه چې په خاص مضاربت کې ددغه حالت څرگندتیا نشته، تر څو دهغه پواسطه ورته لار هواره کړو، ځکه خاص مضاربت یومستقل تړون دی چې دکار د شروع څخه وروسته نور مال ورسره نه یوځای کېږي، مگر هغه اساسنامې او اصول چې مونږ مخکې څرگند کړو او په گټې پورې تړاو لرل دهغو په رڼا کې مونږ کولای شو لار دحل ورته ومومو، هغه پدې معنی چې یوازي د استثمار لپاره په بانک کې د مال ښودل دگټې د استحقاق لامل گرځي، لکه څرنگه چې شریک په هغه صورت کې چې مال یې سره گډ کړي نوي دگټې مستحق گرځي.

دغه کړنه او عمل د بانک په استثماری حساباتو کې دکال په اوږدو کې روانه وي، نو پدې اساس هغه کس چې خپل مال کال په اوږدو کې بانک ته د استثمار لپاره ورکړي دگټې مستحق گڼل کېږي، البته امکان لري ده ته له پخوا څخه ددې ابلاغ وشي چې ستا مال به یوه یا دوه میاشتي وروسته دمیاشتي دسر څخه په کار اچول کېږي، ځکه بانک تل دخپلو مالونو د استثمار لپاره ځانگړې پروگرام او پلان لري چې دهغه پلان له مخې پیسې په کار اچوي، دا په خلاف د سودي بانکونو ځکه هلته امکان لري له هماغې دویمې ورځې دده د مال گټه شروع شي.

خو ددې نېټو داخلاف په صورت کې چې یوې له پیل دکال څخه مال سپاري او بل یې د نیمايي کال څخه وروسته ورکوي د حساب فرموله یې په هماغه اساس روانه وي لکه مخکې چې بیان تیر شو او هغه دفايدې او نمرې طریقه

وه، پدي معنى چي پيسي به په ورځو كي ضرب كړي، ترڅو دټولو پيسو وخت او مدت معلوم كړي شي، او دټول كال دهرې ورځې اندازه گټه معلومه شي، نو چا چي زر ديناره لږ مخكي له نيمايي دكال څخه ايښي وي نوداسي به يي فرض كړو لكه ده چي پنځه سوره ديناره له پيل دكال څخه ايښي دي، ځكه دده زر ديناره به په باقي مياشتو كي ضربېږي چي هغه شپږ مياشتي دي، او دغه چي په ټولو مياشتو دكال كي ضرب وركړي شي خپله پنځه سوه ديناره ورنه جوړېږي.

د قرض چكونه

دغه چكونه عبارت دي له هغو قرضونو څخه چي شركت ئي له عام ولس څخه دسودي گټي په اساس اخلي، دغه چكونه په معاصرو كړنو كي د قبول وړ دي چي بيلوالي نه قبلوي.

شركتونه كله ناكله دخپلو مالي ستونزو له كبله دغه رنگي چكونه صادروي ځكه دوي دخپلو كړنو دسرتو رسولو لپاره زياتو مالونو اړتيا لري او هغه برخي (سهام) چي ترلاسه كړي دي هغه كفايت نكوي نو دخپلو پروژو د پراخوالي او سرتو رسولو لپاره دغه چكونه ترلاسه كوي او نه غواړي چي عام ولس ته دنورو برخو (سهمونو) اعلان وكړي ځكه پدغسي صورت كي دشريكانو دگټو برخي ډيري كمېږي، پدي اساس شركتونه له خلكو څخه ددغسي قرضونو غوښتنه كوي، او له بلي خوا ډير داسي خلك وي چي زيات شمير پيسي ئي د راتلونكي ضرورتونو لپاره ساتلي وي، او دغه پيسي ئي يا پخپلوكورونو كي ايښي وي، او يا ئي دبانك په جاري حساب كي ايښي وي، نو دغه پيسي دداسي گټي لپاره نه استعمالېږي چي ټولو هيوادوالو ته گټه ورسوي، او په هغه صورت كي به يي گټه رسېږي چي سوداگرانو ته ئي وركړي ترڅو ئي هغوي پخپلو تجارتي كړنو كي وكاروي، مگر دمالونو څښتنان دا قسم قرضونه ځكه نه وركوي چي دوي لدينه ويرېږي چي دضرورت په وخت كي به بيا لاسته نه ورځي.

ددي ويري له كبله د قرضي چكونه مفكوره راډاگيزه شوه ترڅو شتمن دپته وهڅوي چي په قرض ئي وركړي او ويري له فكرونو څخه وباسي، او ددي لپاره ئي دوه لاري پكار واچولي:

لومړي: شتمنو ته د خپلو قرضونو په مقابل كي د معلومي سودي گټي تمه وركول.

دويم: داسي چكونه ورنه جوړول چي هرچاته دمنلو وړ وي، پدي معنى چي كه څښتن ئي هر وخت وغواړي دغه چك وپلوري نو كولاي شي په ازاد بازار كي دبازار په نرخ وپلوري چي په زياترو حالاتو كي دبازار نرخ تر هغه نه زيات وي چي پري ليكلي وي.

معاصر اقتصادي نظام لډي لاري څخه وکولاي شوي چي دخلکو هغه شتمني چي په کورونو کي ايښي وي په کار واچوي، مگر څرنگه چي دغه کړنه په سودي قرض ولاړه ده نو اسلامي شريعت دغسي کړني ته اجازه نه ورکوي، دا سربيره پردي چي گڼ شمير ټولنيز اوشريعي مفاسد ترينه ولاړيږي.

له همدې کبله يو شمير مسلمانانو په ځيني اسلامي هيوادونو کي ددي چکونو بديل هڅي وکړي چي وروسته له څيړني څخه ئي د (دمضاربت چکونه) را ويستل، مضاربت لکه مخکي چي بيان تير شو په اسلامي فقه کي معلومه او پيژندل شوي کړنه ده چي دمال څښتن کارکوونکي ته مال سپاري او هغه پري کار کوي او گټه ئي ترمنځ شريکه وي.

نو د ددي چکونو څخه بنسټيز هدف دادي چي د څښتن او صادرونکي ترمنځ ئي دمضاربت تړون (عقد) رامنځته شي، او پدي صورت کي به دچک څښتن ته معينه گټه نه ورکوله کيږي، بلکي که تجارت گټه وکړي نو ده ته به دفيصدي په حساب گټه ورکوله کيږي.

دهمدي موضوع په اړوند يو شمير اسلامي هيوادونو ځانگړي قوانين وضع کړه دهمدي جملې څخه د اردن د 1981م کال قانون، او دپاکستان دشرکتونو قانون چي په کال 1984م کي صادر شو او پدي قانون کي مستقل يو فصل د همدې مضاربوي چکونو په باره کي دي البته مونږ به په لنډ ډول داردن قانون ته اشاره وکړو:

1-د مضاربت چکونه عبارت دي له هغو تصديق شويو پاڼو څخه چي ځانگړي قيمت لري او څښتنانو په نوم ئي دهغو پيسو په مقابل کي صادري شويدي چي دپروژي خاوند ته ئي ورکړي ترڅو هغه پري خپله پروژه وچلوي او گټه يرينه لاسته راوړي.

2-د چکونو څښتنانو ته دپروژي دگټي څخه يو شمير محدود شي ورکول کيږي، او دغه تحديد به دچکونو دصادريدو پر مهال معلوميږي، دپادوني وړ ده چي دچکونه پخپل ذات کي هيڅ فايده نلري، او نه ئي څښتنانو ته ددي حق شته چي دکلنۍ محدودې گټي غوښتنه وکړي.

3-په اسلامي فقه کښي که دمضاربت گټه دکارکوونکي او دمال دڅښتن ترمنځ ددوي دتوافق مطابق دکار يا عمل په پاي کي ويشله کيږي، مگر اردني قانون د مضاربوي چکونو په اړوند وائي چي گټه به هر وخت يا دکار په پاي کي نه ويشله کيږي، يوازي دچک څښتن ته هغه ځانگړي شوي گټه ورکړله کيږي، نو دهر کار په پاي کي دده ځانگړي گټه ورکوله کيږي او دچک صادرونکي جهت ته نه ورکوله کيږي بلکي دا گټه به دپروژي سره محفوظه پرته وي ترڅو ددي گټي څخه په تدريجي توگه هغه پيسي پوره کړي چي دچکونو څښتنان ئي غواړي.

4-دچک په هر خاوند لازمه ده چي دتړون له مخي په ټاکل شوي وختونو کي خپل چکونه وړاندي کړي، او له صادرونکي جهت څخه به غوښتنه کيږي چي دچکونه نومول شوي قيمت ورته ورکړي، اوپدي سره به هغه مال بيرته

ستون کړي چي دسند په عوض کي ورکړي و، البته په چک په صادرونکي جهت لازمه ده چي دچک نومول شوي قيمت سره له ساتلي گټي ورته وسپاري، لکه مخکي چي بيان وشو.

5- پدي سره دچکونو څښتنان هغه مال چي پروژي ته ئي ورکړي تر هرڅه مخکي بيرته لاسته راوړي، ترڅو پدي سره دټولو خاوندانو دچکونو معامله تصفيه شي، اوددي کړني په کولو سره به صادرونکي جهت دپروژي او دهغي دټولو الاتو څښتن وگرځي، چي په پايله کي به ټوله پروژه دصادرونکي جهت دهغو چکونو گټه شي چي پکار ئي اچولي وو.

6- کچيري پروژه له تاوان يا خساري سره مخ شي، نو قاعده داده چي دغه تاوان دچکونوماکان پرغاړه واخلي، ځکه دوي دمالونو څښتنان دي، مگر داردن قانون پدي ټينگار کړي چي دغه تاوان به دچکونو څښتنانو ته حکومت ورکوي او هغه به په قضيه کي دريم لوري واقع کيږي، پدي معنی چي دتاوان ضامن به حکومت وي، او هغه به دچک نومول شوي تاوان گالي، کچيري داسي تاوان وشي چي دپروژي ټوله سرمايه پکښي له منځه لاړه شي نو حکومت به ددي جبيره کوي او دچکونوماکانو ته به پيسي ورکوي.

7- البته حکومت چي کوم تاوان دچکونو څښتنانو ته ورکوي دا به دچکونو په صادرونکي جهت قرض وي، کله چي بيرته په پښو ودريږي نو دغه قرض به دوباره حکومت ته سپاري.

دا داردن دقانون لنډيز و چي د مضاربت دسندونو په اړوند ئي خپور کړي، خو که دپته په ځير وگورو گڼ شمير ستونزي ورسره مل دي چي ځيني په لاندي ډول دي:

1- دمضاربت طبيعي بڼه دا ده چي هيڅوک نه دسرمايه ضامن کيداي شي او نه دگټي، ځکه چي په مضاربت کي چي څه گټه لاسته راځي هغه تجارتي گټه ده، او تل تجارتي گټه هغه وخت لاسته راځي چي تاوان ورسره تړلي وي، کله چي سرمايه دکوم لوري له خوا ډاډمنه وي (مضمونه) وي بيا دمضاربت تړون (عقد) ورته نشي ويل کيداي، نو داردن په قانون کي راغلي چي دچک دنومول شوي قيمت ضمانت ورکول کيږي، دغه شرط داسلامي مضاربت سره اړخ نه لگوي.

2- که څوک ووايي چي کوم کس چي ددغه چک ضمانت کوي هغه دچک صادرونکي جهت ندي او نه کار کوونکي دی، بلکي حکومت چي دريم لوري بلل کيږي ددي ضامن دی، او په شريعت کي چي کومه منع راغلي هغه داده چي دتړون (عقد) کوم لوري د بل لوري دمال ضامن شي، خوکه دريم سړي را وړاندي کيږي او دتاوان پر مهال ئي ضمانت کوي نو دا خو دشریعت سره څه ټکر نخوري.

ددي په ځواب کي بايد وويل شي دغه رنگي عبارت داردن په قانون کي ندي راغلي، ځکه حکومت دچک دنومول شوي قيمت ضمانت په خيراتي (تبرعي) توگه نکوي لکه يو څوک چي پخپل تجارت کي تاواني شي او بل کس دمرستي او خيرات په توگه دا تاوان ورکړي، بلکي حکومت دغه نومول شوي تاوان دچک دصادرونکي په نماينده گي ورکوي، له

همدي کبله هغه مال چي حکومت ئي خلکو ته ورکوي، په صادرونکي جهت ئي قرض دی، هر کله چي دسنداو پیسې وسپاري حکومت ته به خپل قرص سپاري، نو څرنگه چي صادرونکي جهت پدي ملزم دی چي دحکومت قرض به ورکوي ددي معنی داده چي په حقیقت کي صادرونکي جهت دده دسند ضامن دی نه حکومت.

2- کچیري دحکومت په قانون کي بدلون راشي او حکومت پدغه مساله کي ځان (متبرع) وگني، او داسي وښي چي کوم مال ئي دتاوان پر مهال خلکو ته ورکړي دهغه ذمه وار صادرونکي جهت ندي نو بیا به دقانو عبارت داسي راشي (ددريم لوري لخوا ضمانت) ددي فرمولي بنسټ په اسلامي فقه دکفیل سره ورته والي لري، مگر په اسلامي فقه کي هغه مهال کفیل ضامن دي چي کفیل ئي له اصيل نه بیاخلي نو واقعیت کي ضمانت اصيل ته راجع کیږي، لکه قرض، دپلورل شوي توکي قیمت، او داراز ټول قرضونه کچیري اصيل ضامن د کفیل نوي نو کفالت نه صحیح کیږي، لکه امانت، دشرکت یا مضاربت سرمایه او داسي نور، دغه فقهي فرموله دټولو علماو په نزد صحیح ده چي هیجا پکښي اختلاف ندي کړي.

مرغیناني پخپل کتاب هدایه کي وائي:

"کفالت په مضمون کړي شویو توکو کي که څه هم زمونږ له نظره صحیح ده او امام شافعي رحمه الله ورسره مخالف دی، خو دغه به پخپل ذات سره مضمون وي، لکه په فاسده بیعه کي پلورل شوي توکي، یا غصب کړي شوي شيان، نه پدي معنی چي په بل شي سره به مضمون وي، لکه پلورل شوي توکي، گروشي شيان، اونه داسي چي هغه دامانت ښه ولري لکه خپله امانتي شيان، یا په عاریت اخستونکي توکي، یا مستاجر، یا دمضاربت مال او یا هم دشرکت مال"

دارنگه خطیب شربیني شافعي وائي:

"دهر عین چي دچا په لاس کوي هغه مضمون دی پدي سره چي بیرته به یي سپاري، او ددغسي عین ضمانت صحیح دی، لکه غصب کړی شوي توکي، عاریت اخستل شوي توکي، او هغه پلورل شوي توکي چي تسلیم (قبض) کړي ئي نوي، مگر کچیري عین دهغه چا په لاس کي چي وي او مضمون نوي لکه امانت، دشریک سره مال، وکیل، او وصي نو دوي پدي ملزم ندي چي ضامن به وي، ځکه پدوي دا لازمه ده چي پري ئي ږدي نه دا چي بیرته ئي رد کړي."

بن الهمام وائي:

"دخساري ضمانت غلط او باطل دی، ځکه ضمان په هغه څه کي راځي چي هغه مضمون کړي شوي وي، او دتاوان ضامن هیڅوک ندي، آن کچیري پلورونکی په بازار کي ووائي: ټول تاوان چي درته رسیږي هغه پر ما، او یا د مرئي پیردونکي ته ووائي: کچیري دا مرئي وتښتیده نو تاوان ئي پرما دا صحیح نده."

په پورتنیو شیانو کې د کفالت د نه صحت لامل دا دی چې د کومو پیسو کفالت ئې کړې کفیل د قضاء له مخې پدې مکلف ندې چې دهغه تاوان به ورکوي، دا راز دچا چې کفالت شوي نو هغه ته دا صحیح نده چې محکمي ته لاړ شي او له کفیل څخه تاوان وغواړي، مگر داچې دریم لوري خپل ځان پدې مکلف گڼي چې دتاوان پر مهال به دی تاوان ورکوي دا یوازې ژمنه بلله کېږي چې ددین له مخې وفا کول پري لازمي دي مگر دقضاء له مخې مکلف ندی چې وفاء به پري کوي، کچیري اوس دریم لوري پخپله ژمنه وفاء وکړي او نوموړي پیسي وسپاري، نو دسند(چک) خاوند ته روا ده چې وائي خلی، مگر قاضي نشي کولای چې کفیل پدې مکلف کړي چې پخپله ژمنه به اړومرو وفاء کوي.

ایا اوس کولای شو چې دمالکیانو پر مذهب عمل وکړو او ووايو چې دقضاء په وړاندې کفیل مکلف دی چې پخپله ژمنه وفاء وکړي؟ کچیري مونږ دغه ژمنه ملزومه وگڼو نو ضمانت بیا لازمي بڼه خپلوي، پدغسې صورت کې دقضاء ددې قول معنی له مینځه ځي چې وائي: د مضاربت او شرکت دسرمائي کفالت نه صحیح کېږي.

د مضاربت دسندونو (چکونو) دپوره کولو مساله

داردن په قانون دریمه نیوکه داده چې: د مضاربت دچکونو هغه پیسي څښتنانو ته سپارل چې نومول شوي وي، پدغې رنگې پیسي سپارل موضوع د مضاربت څخه وزي او دقرض بڼه خپلوي.

البته ددې موضوع لا وضاحت لپاره به لومړي دمسالي فقهي بڼه وڅیړو: حقیقت دا دی چې دچکونو ختمولو معنی داده چې د مضاربت مال به دچکونو څښتنانو ته د مال دڅښتن لخوا ورکول کېږي، البته کچیري د مضاربت مال ټول نقد شوي وي بیا مسله اسانه ده، مگر ستونزه هغه وخت رامنځته کېږي چې د مضاربت مال په توکو بدل شوي وي، ځکه پدغسې صورت کې به د مضاربت مال سپارل داسې معنی ورکړي چې له مضارب څخه دغه توکي په بیعه اخلي، ځکه ټول اخستل شوي توکي دمالونو دڅښتنانو ملکیت گڼل کېږي، او مضارب په عین دتوکو کې هیڅ حق نلري، بلکې کچیري خرڅ شي او گټه وکړي نو په گټه کې دده برخه شته، اوس کچیري دچک څښتن صادرونکي جهت ته خپل چک وړاندې کوي ترڅو خپل مال ترلاسه کړي نو دغه کړنه پداسې حال کې کوي چې د مضاربت ټوله سرمایه یا زیاتره سرمایه په صنعتي اویا تجارتي پروژه بدله شویده، نو دچک خاوند له صادرونکي جهت څخه خپله په پروژه کې گډه (خلطه) شوي برخه پلوري، پدې اساس ددغسې چکونو پیسي سپارل دبیعی په احکامو کې داخلېږي چې هغه په لاندې ډول دي:

لومړي: ایا دمال څښتن ته روا ده چې د مضاربت څخه خپل مال پداسې وخت کې ستون کړي چې هغه نقد شوی نوي؟

دویم: ایا د مضاربت په تړون (عقد) کې د دغسې ستندیدو شرط جواز لري؟

دریم: کچیري د مضاربت څخه د مال ستندیدنه روا وي نو ایا هغه به د چک نومول شوي قیمت په اندازه پیسې ستنوي او که به د بازار د قیمت په اندازه پیسې ستنوي؟

لومړي مساله: د مضاربت څخه پداسې حال کې بیرته مال اخستل چې هغه نقد شوي نوي د فقهې له نظره دا د مضاربت فسخه کول او یا د مضاربت له تړون (عقد) څخه ځان ایستل دي، فقهاء وائي پدغسې حالت کې په مضارب لازمه ده چې اخستل شوي توکي وپلوري.

په الدر المختار کې راغلي دي: مضارب د مال د څښتن په لري کولو سره له مضاربت نه وزي.... کچیري په لري کولو خبر شو او د مضاربت مال د تجارت توکي و نو هغه به پلوري.

ابن قدامه په مغني کې ويلي: "مضاربت له هغو تړونونو (عقودو) څخه دی چې د یو طرف په فسخه کولو سره فسخه کیږي، کچیري د مضاربت تړون (عقد) فسخه کړی شي او مال د مضاربت په تجارتي توکو بند وي بیا دواړه لوري په پلورلو یا تقسیم اتفاق وکړ نو دا روا ده، ځکه حق د دوي دواړو دی د بل چا ورسره شرکت نشته... کچیري د مال څښتن د مضاربت د مال د پلورلو غوښتنه وکړي او مضارب (کارکوونکی) ئې ونه مني نو پدې کې د علماو دوه نظره دي: یو دا چې مضارب به په پلورلو مجبورېږي چې دا د شافعي رحمه الله نظر دی ځکه په مضارب لازمه ده چې خاوند ته داسې مال وسپاري لکه څرنګه ئې چې ترینه اخستي دی، او دویم نظر دادی چې په پلورلو نه مجبورېږي په تیره بیا هغه مهال چې په خرڅولو د مال کې ګټه نوي، یا د مال څښتن ووائي چې د مضارب حق پکښې نشته."

ددې څخه داسې څرګنده شوه چې د مضاربت څخه د مال ستنول د شریعت له مخې جواز لري، او پدغه مهال کچیري د مضاربت پیسې په توکو بدلي شوي وي نو هغه به پلوري، دا څرګنده ده چې کچیري غواړي دغه د مضاربت مال په دریم کس وپلوري نو جواز لري نو څرنګه چې د دریم کس سره عقد جواز لري دارنګه د مال د څښتن او مضارب ترمنځ هم دغه د بیعي عقد جواز لري، مضارب کولای شي دغه توکي د ځان لپاره واخلي، او خاوند د مال ته خپلي پیسې ورکړي، نو پدې سره به د مال څښتن خپله سرمایه او ګټه واخلي او مضارب به هم خپله ګټه واخلي.

دویمه مساله: د مضاربت د مال ستنول د بیعي د تړون (عقد) له مخې، دا هم جواز لري، ځکه داسې شرط دی چې د مضاربت د تړون د غوښتنې مخالف ندی، ځکه د مال څښتن کولای شي چې د مضاربت هر وخت چې وغواړي د مضاربت تړون (عقد) ختم کړي نو ختمولای ئې شي، پدې حالت کې په مضارب لازمه ده چې توکي وپلوري او د مال څښتن ته خپله سرمایه سره د ګټې وسپاري، نو په مضاربت کې د بیعي شرط داسې شرط دی چې د مضاربت د تړون (عقد) له فطرت څخه دی پدې معنی چې ورسره منافي ندی، مګر یوه خبره دلته داده چې د مضاربت د مال توکي یوازې په مضارب پلورل کیږي، او دا هم د شریعت له مخې څه ممانعت نلري، ځکه د مال څښتن او مضارب ترمنځ د مضاربت په مال د بیعي عقد د ګټې شمیر علماو له نظره جواز لري، کاساني وائي:

"په مضاربت کي دمال څښتن او مضارب دواړه کولاي شي يو له بله دمضاربت مال واخلي او خرڅ کړي، اگرکه دمضاربت په مال گټه هم نوي دا دابوحنيفه ابويوسف او محمد نظر دی، مگر زفر وائي چي نشي کولاي، ځکه دده له انده دا دمال خرڅول او اخستل دي په مال باندي او مال يوازي دځاوند ومال ملکيت دی نه دمضارب، نو پدي اساس جواز نلري، لکه وکيل له موکل سره، خو نور دري واره امامان وائي: دمضاربت په مال کي دمال څښتن دسرمائي مالک دی، نه دتصرف، او دتصرف په حق کي دپردې په څير دی، او مضارب پکښي دتصرف ملکيت لري نه دسرمائي، په سرمايه کي دپردې په شان دی، تردي چي دمال څښتن نشي کولاي له تصرف څخه ئي منع کړي، نو ددواړو په حق کي دمضاربت مال داسي مثال لري لکه دپردې مال چي وي، له همدي کبله پلورل او پيرودل صحيح دي."

ددې فرمولي پر اساس کچيري مضارب دمال په څښتن بيه شرط کړي نو دا دمضاربت دتړون سره ټکر نخوري، او په شريعت کي دا روا ده.

دريمه مساله: ايا دمضاربت دچکونو قيمت به نومول شوي قيمت وي او که دبازار قيمت؟ داسي ښکاري چي غوره به دا وي چي دبازار قيمت ورکړي، کچيري دبازار دقيمت او نومول شوي قيمت ترمنځ توپير موجود وي نو دغه توپير به دمضاربت دمال گټه شي، چي دمال دڅښتن او مضارب ترمنځ به ددوي دتړون پر اساس وويشل شي.

ددې مثال داسي دي: کچيري مونږ فرض کړو چي نومول شوي قيمت دچک سل افغانۍ دی او دورکړي پر مهال ئي بازاری قيمت يوسل او شل افغانۍ و، اوس کچيري مضارب اخستل غواړي دمضاربت مال ته به يوسل او شل افغانۍ ورکړي، چي دغه زیادت (شل افغانۍ) دمضاربت په گټه کي راشي، کچيري دمضاربت تړون (عقد) په نیمائي شوي وي نو لس به دمال څښتن ته ورکړي او لس به مضارب ته پاتي شي، پدي سره به مضارب دپروژي هغه برخه په يو سل او شل افغانۍ واخلي چي ددغه سند مقابل کي په پروژه کي موجوده وه.

داچي دسند قيمت به دبازار قيمت وي ددې دليل دادی چي اصل کي دمضاربت مال ټول دمال دڅښتن دی، مضارب پرته له ټاکل شوي گټي نه بل حق په مال کي نلري، کچيري اوس د سند قيمت په بازار کي لوړ شوي وي، نو ددې معنی دا ده چي دمضاربت په مال کي زیادت راغلي دی، او مضارب مال په گډون د زیادت دمال دڅښتن ملکيت دی، کچيري دمال څښتن ته اوس دچک يا سند هغه نومول شوي قيمت ورکوي نو دا له شريعت په وړاندي جواز نلري، ځکه دا دمضاربت دتړون (عقد) سره منافي دی، فقهاء په زغرده دغه مساله بيان کړيده، کاساني رحمه الله وائي: "کچيري مضارب دمضاربت په مال توکي را ونيسي او پدي کي زیادت وي يانوي، خو وروسته دمال څښتن وغوښتل چي دا خرڅ کړي، مگر مضارب ددې سره مخالفت کول او غوښتل ئي ترهغه پوري ونه پلورل شي ترڅو ئي چي گټه نوي کړي، پدي حالت کي به مضارب دپته اړ کيږي چي خرڅ ئي کړي، اويا دا چي دمال څښتن ته ئي خپله سرمايه وسپاري، ځکه دمال څښتن ددې دخپلي ارادي څخه پدي خاطر منع کول چي دبل چا حق کيداي

شي پکښي ثابت شي چي هغه گټه ده، دا هيڅ اساس نلري، بلکي هغه ته به ويل کيږي که ته غواړي چي پاتي شي نو ما ته خپله سرمايه راکړه، او کچيري پکښي گټه وي نو ورته به ووايي ماته خپله سرمايه سره دگټي راکړه، او سامان به ستا شي."

ددې څخه څرگنده شوه چي دمال څښتن يوازي دنومول شوي قيمت (چي هغه سرمايه ده) مستحق ندی بلکي ددې سره سره دگټي مستحق هم دی، له همدې کبله صرف دسند نومول شوي قيمت نه ورکول کيږي، بلکي لازمه ده چي بيعه دسند به بازاړي قيمت ترسره شي، بيا به گټه ددوي دواړو ترمنځ دخپل تړون (عقد) پراساس ويشله کيږي.

ددې پورته څرگندونو څخه په لنډ ډول دري حالات واضح کيږي:

لومړي: کچيري دسند (چک) اسمي قيمت دبازاري قيمت سره يو شانته وي نو خبره ختمه ده هماغه قيمت به ورکړي او مساله به پاي ته ورسيږي.

دويم: کچيري بازاړي قيمت داسمي قيمت څخه کم وي، نو دبازاري قيمت په اندازه پيسي به ورکړي او کوم کمښت چي راغلي هغه به دسند دځاوند په تاوان کي شمار شي.

دريم: کچيري بازاړي قيمت داسمي قيمت څخه لوړ وي نو پدې صورت کي به هم دبازاري قيمت په اندازي پيسي ورکوي البته زياتد په گټه کي شميرل کيږي چي دمال دڅښتن او مضارب تر منځ شريکه ده نو هغه به پخپلو مينځو کي دخپل تړون پر اساس وويشي.

دبانکونو په اړوند يو شمير نوري مسائل هم موجود دي لکه په ربوي بانکونو کار کول، يا پدغسي بانکونو پيسي ښودل دا مسائل به په مختصر ډول په لاندي توگه وڅيړو:

په سودي بانکونو کي کار کول:

مخکي څرگنده شوه چي سودي بانکونه په واقعيت کي سودي موسسات دي، او سود په اسلام کي حرام دی، نو څرنگه چي سود حرام دي دارنگه پدغسي بانکونو کي چي په سود روان دي کار کول هم پکښي حرام دي، چي ددغه حرمت دوه لاملونه دي:

لومړي: په سودي بانکونو کي کار کول دهغوي سره مرسته او په ناروا کي گډون کول دي، چي دغه کړنه په ناروا کي کمک او مرسته بلله کيږي الله پاک مومنان ددغسي کړني څخه منع کړيدي پدې اړوند ئي داسي فرمايلي دي: "وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الإثم والعدوان."

ژباړه: کوم کارونه چې دنيکي او خداي پالنې دي په هغوکي له ټولو سره مرسته وکړي، او کوم کارونه چې دگناه او تيري دي په هغو کي دهیچا ملاتړ مکوي.

قرطبي پخپل تفسیر کي ويلي دي: دا آيت دنيي کریم صلی الله علیه وسلم دهغي وينا سره برابر دی چې ويلي دي: هغه کس چې نیک کارونه خلکو ته ښي دهغه ثواب دهغه سره برابر دی چې کوي ئي "او داسي هم ویل کیږي چې بدو کارونو ته خلک رابلل دهغه سره برابر دی چې کوي ئي.

دارنگه دي زیاتوي: دظالم او تيري کوونکي څخه مخ اړول او دهغه مرسته نه کول فرض دي، دخپلي ناروا څخه ئي گرځول واجب دي.

ابښ کثیر وائي: له باطل او تيري څخه به ئي منع کوي او په تيري او گناه کي به ورسره مرسته نکوي.

پدي کي شک نشته چې دغه آيت عامه قاعده ده او فقهاو دلیل پري نیولي چې دفتني پر مهال به سلاح نه پلوري، ځکه دا دتيري کوونکو سره مرسته ده.

نووي په شرح المذهب کي ويلي دي: "په هغه چا دانگورو خرڅول حرام دي چې هغه شراب ورڅخه جوړوي، دارنگه دخرماء خرڅول په هغه چا چې نبیذ (دشرايو يو ډول) ورڅخه جوړوي، او سلاح پلورل په هغه چا چې دالله احکامو نا فرماني کوي، ځکه لري نده چې دا دالله پاک په نافرمانی کي مرسته وي."

مالکي علماو ذکر کړي که يو څوک په زور (غصب) يو شي له چانه واخلي بيا ئي ورته و ته پاتي شي اويائي چاته په تحفه ورکړي نو وارث او تحفه ورکړی شوي په تاوان کي دغاصب په شان دي.

ددې څخه څرگنده شوه چې هغه مامور چې په سودي بانک کي کار کوي دا ورته معلومه ده چې بانک په سود ولاړ دی، او خلکو مالونه په ناروا توگه اخلي، او دا هم ورته معلومه ده چې دده معاش ددې سود دپيسو څخه دی نو دا دهغه وارث او تحفه ورکړی شوي په څير دي چې ښه پته ورته لگیدلي وي چې د مورث او تحفه ورکوونکي مال په زور (غصب) له چا اخستل شوي.

دويم: فقهاو څرگنده کړيده چې د هغه چاسره معامله او کړنه حرامه چې زیاتره مال ئي حرام وي.

ابن المنذر ويلي دي: علماء پدي کي بیل بیل نظريات لري چې له هغه چا سره پلورل اوپیردل دهغه تحفه قبلول دهغ جائزه قبلو صحیح دي چې په مال کي حرام او حلال دواړه موجود وي، حسن، مکحول، زهري، شافعي وائي دا رخصت دی، که څه هم چې شافعي رحمه الله وائي: زه دا خوښه نه گنم.

مگر يو شمير علماو ورته حرام ويلي لکه: ابن المسيب، قاسم بن محمد، بشر بن سعيد، ثوري، محمد بن واسع، ابن المبارک، او احمد بن حنبل.

ابن القيم ویلي چي داحمد فتوا ئي نقل کړي: کچيري ديو سړي زياتره برخه دمال حرامه وه دهغه دمال خوړل حرام دي پدي معنى چي ډوډۍ به ورکړه نخوري او نه به ئي ميلمستيا ته ورځي .

له شيخ الاسلام بن تيميه څخه دهغه چا په اړوند پوښتنه وشوه چي دمال زياتره برخه ئي حرامه وي، لکه رشوت خوړونکي او سود خوړونکي يا داسي نور، ايا ددوي ډوډۍ خوړل روا دي ددوي سره معامله جواز لري؟ هغه وويل: کچيري په مال کي حرام او حلال دواړه گډ وي بياپدي کي شېبه ده، ترهغه وخته حرام نشو ويلاي ترڅو چي څرگنده شوي نوي چي هغه څه ورکوي چي حرام دي ، او نه دحلال حکم پري کولاي شو ترهغه پوري چي څرگنده شي چي دحلال مال څخه ئي ورکوي، کچيري حلال زيات وي حرام کم بيا دمعاملي دحرمت حکم نشو کولاي، او کچيري حرام زيات وي نو بيا علماء دوه نظره لري يو دا چي معامله ورسره روا ده او بل داچي نده روا، مگر هغه څوک چي دسود کاربار کوي نو دهغه زياتره مال حلال وي ځکه ده چي کله يو زر روپۍ په دوو خرڅي کړي نو هغه زيات ناروا دي، کچيري بيا مال سره خلط اوگډ شوي وي يعني حلال او حرام سره گډ شوي وي نو حلال مال ئي نه حراميږي، نو معامله کوونکي به هغه حلال مال ورنه اخلي، لکه دوه شريکان چي کله ئي مال سره گډ شي دوي به ئي ترخپل منځ ويشي، دارنگه حلال او حرام چي سره گډ شي حرام به ورنه وباسي او باقي به حلال پاتي شي.

دابگن تيميه دخبرو څخه څرگنده شوه چي اعتبار اکثريت ته دی کچيري زياتره مال حلال وي معامله ورسره جواز لري او زياتره مال ئي حرام وي نو معامله ورسره جواز نلري.

دا يو څرگند حقيقت دی چي په سود ولاړ بانک خپلو مامورينو معاش دهمدي سود دپيسو څخه ورکوي، ځکه دا ناشوني ده چي دسرمائي څخه هغوي ته معاشات ورکړي.

له فقيه ابو جعفر څه دهغه چا په اړوند پوښتنه وشوه چي خپل مال ئي د اميرانو، حاکمانو، او له ناروا جريمو څخه لاسته راوړي وي، که چاته دده دمال په هکله معلومات وي بيا روا ده چي دده ډوډۍ وخوري؟ هغه په ځواب کي وويل: زما په نزد ددين په لحاظ دا غوره ده چي وئي نخوري، دغه حکم هغه چاته هم شامل دی چي غذا ئي د غصب او رشوت دپيسو څخه وي.

دارنگه ئي دي خبري ته غوره والی ورکړي که څوک مړ شي اومال ئي حرام وي نو په وروڼه و ئي ميراث حرام دی. مگر کچيري حلال او حرام دواړه سره گډ شوي وي بيا تر هغه پوري تصرف صحيح ندی ترڅو چي دحرام مال په اندازه ورنه ايستلي نوي.

نووي وائي: دچا چي ټول مال حرام وي دهغه سره بيعه صحيح نده، ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم منع کړي له مال دکاهن او مهر دزناکاري څخه زياتوي: له زهري څخه نقل شوي: که دچا وينځه په زنا سره ډير مال ترلاسه

کږي نو بادار ته ئي روا نده چي هغه وخوري، ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم له مهر دزناکاري څخه منع کړي "

ددې څخه داسي جوتیري چي دبانک حرام يا دسود مال دحلال په پرتله څوچنده زیات دی، او دحراموالي دلیل ئي په واضحه توگه موجود دی ځکه چي دسود کړنه او معامله کوي، نو پدې اساس هر ډول مرسته ورسره ناروا او نا مشروع ده.

امام غزالي وائي: کچیري دپلار يا مور مال حرام او یاپکښي شېبه وي نو زوي ته پکار ده چي دهغه مال له خوړلو څخه ډډه وکړي، کچیري مور اوپلار پدې کار خپه کیږي نو دحرام په خوړلو کي به ورسره موافقه نکوي، ځکه دخالق په معصیت کي دمخلوق اطاعت نشته. "

د ضرورت د ادعا له مخي په سودي بانکونو کي کارکول

ايا په سودي بانکونو کي پدي ادعا چي مجبور او اړ يم کار کوم دا جواز لري؟ گڼ شمير مسلمانان دهمدي دعوي پر اساس په سودي بانکونو کي کار کوي او دغه ئي دځان لپاره دليل نيولي، ددي ترڅنگ دا هم وائي چي بل کار ورته نه پيدا کيږي، او که پيدا شي نو معاش ئي ډير لږ وي، دده او دعيال دنفقي کفايت نکوي.

ددې په ځواب کي بايد ووايو چي ضرورت په شريعت کي دپته ويل کيږي چي کچيري حرام ونخوري نو يا هلاکيږي او يا هلاکت ته نيږدي کيږي.

علماء وائي: ضرورت دتل لپاره حرام شي نشي مباح گرځولي چي ټول عمر ئي خوري، اختلاف يوازي پدي کي دی چي ايا حرام شي دمړنست تر اندازي خوړلاي شي؟ ځيني وائي کچيري داسي لوږه وي چي دی پدي اند وي چي تر ډيري مودي پوري حلال نشي موندلاي پدي وخت کي بيا دمړنست تراندازي له حرام څخه خوراک جواز لري.

اوس که بانکونو ته راشو نو هلته دکار په پريښودو سره نه هلاکيږي او نه هلاکت ته نيږدي کيږي، يوازي دومره کيږي چي دده او کورنۍ ژوند ئي د هوسايني او کمالياتو له مستوا تېټيږي چي هيڅ عالم پدغسي وخت کي دحرام خوړلو اجازه نده ورکړي.

دويم داچي شرعي احکام بايد له عقيدې سره تړاو ورکړي شي، او دمسلمانانو دا عقیده ده چي روزي او رزق دالله له لوري ليکل شويدي، الله تعالى فرمايي: "وفي السماء رزقکم وما توعدون."

ژباړه: په همدي اسمان کي ده ستاسي روزي هم او هغه شي هم چي له تاسي سره دهغه وعده کيږي.

او په بل ځاي کي فرمائي: "إن الله هو الرزاق ذو القوى المتين."

ژباړه: الله خو پخپله ښه روزي رسان دي دډير قوت خاوند او زورور دی.

نو چا چي دالله پخاطر يو شي پريښود الله به دهغه ښه عوض ورکوي.

البته دا صحيح نده چي دشرعي احکامو او عقيدې ترمنځ بيلتون راولو او دا ووايو چي دا يو څه دي او دا بل څه، ځکه مسلمانانو دنورو څخه پدي بيل او جلا دي چي دوي يوازي په ماده او اسبابو تکیه نکوي، او نه په هغو پوري څه تړي، په خلاف د ماده پرستو ځکه هغوي پرته د ارقامو اوبشري حساباتو نه هيڅ حرکت نکوي، نه په قدر ايمان لري او نه په پريښودو دحرامو سره بندگي کوي.

صحابه و به دحرامو په پريښودلو سره دالله بندگي کوله سره ددي چي زيات به ورته محتاج وو، ځکه هغوي خورا بيوزله او فقيران وو، کله چي په خيبر کي داهلي خرو غوښي پداسي حالت کي حرامي شوي چي دوي په ديگونو کي اچولي وي او پخولي ئي، نو دحرمت دخبر درسيډو سره سم ئي هغه واړولي، سره ددي چي دغه ددوي مال و او

قيمت ئې لړل، خوكله چي شريعت حرامي كړي هيڅ ارزښت ئې قيمت ته ورنكړ او سمدستي تويي كړي، پرته ددينه چي دوي ئې د عوض انتظار ايستلاي واي، ځكه دوي پدي عقیده و چي چا دالله پخاطر يو شي پريښود نو الله هغه ښه عوض وركوي.

پيغمبر صلى الله عليه وسلم دحلال مال او نيك عمل تر منځ يوځايوالی راوستي، چي خپله ددي څرگندوي دي چي لومړي ددويم سره تړاو لري، دعمل قبلیدل په پاك رزق ولاړ دی، او دغه خبره ابن رجب پخپل كتاب (جامع العلوم والحكم) كي كړېده هغه ويلي دي: "هيڅ عمل نه قبلېږي او نه پاكېږي مگر هغه مهال چي خوراك ئې حلال وي، او دحرامو خوړل دعمل دبربادي لامل دی چي الله دغسي وخت عمل نه قبلوي، هغه پدي اړوند داسي فرمائي: "بن الله لا يقبل إلا طيباً ورن الله ډمر المر منين بما امر به المرسلين، فقال: يا أيها الذين كلوا من الطيبات واعملوا صالحاً"

ژباړه: پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي: الله پاك پرته دحلال او پاك مال څخه بل شي نه قبلوي او الله پاك مومنانو ته په هغه څه امر كړي لكه څرنگه چي پيغمبرانو ته كړي هغه ويلي: اي مومنانو حلال او پاك خواړه وخوري او نيك عملونه ترسره كړي.

دارنگه الله پاك فرمايلي دي: "يا أيها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم"

ژباړه: اي مومنانو! كه تاسي په رښتيا سره دهمدي الله بندگي كوونكي ياست نو كوم پاك شيان چي مونږ دركړيدي هغه په بي پروايي سره خوري.

دي زياتوي: ددي څخه موخه او مقصد دادی چي پيغمبران او امتونه ئې پدي ورته امر شوي چي دپاك مال څخه به خپله غذا برابروي او هغه به خوري يعني حلال به خوري، او نيك عملونه به كوي، نو كله چي خوراك حلال وي نيك عمل قبلېږي، او كله چي بيا خوراك حرام څه ډول به عمل قبول شي؟.

ايا په بانكون كار يو له بله توپير لري؟

كه واقعيت ته وگورو نو په سودي بانكون كي كاركول يو له بله توپير لري دبيلگي په توگه كه يو څوك په سودي بانك ليكونكي وي، يا په محاسبه كي كاركوي او يا هم دتړونونو (عقدونو) ليكنه ترسره كوي ددوي كار او كړنه په عام و خاص ډول حرامه ده، په عامه توگه ځكه حرامه ده چي دوي په ناروا كارونو كي گډون كړي، چي هغه دسودي بانك سره همكاري او مرسته ده او الله تعالى دا حرام گڼلي لكه مخي چي بيان تيرشو.

دويم داچي دداسي چا سره كار كوي چي دهغه دمال زياتره برخه دحرامو څخه تشكيل شوي.

او په خاصه توگه ځكه حرامه ده چي دغه كاركوونكي په قاطع نص سره لعنتي كړي شوي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: " الله پاك لعنت وائي دسود په اخستونكي، وركوونكي، ليكونكي، او شاهدانو. "

څوك چي دپيغمبرصلى الله عليه وسلم دلعت لاندي رغي هغه دالله پاك درحمت څخه لري شو.

مگر هغه څوك چي په سودي بانك بله داسي وظيفه اجرا كوي چي خاص اهميت نلري لكه اشپز، مستخدم او داسي نور ددوي عمل او كار هم په عامه توگه حرام دی، چي دليل ئي وړاندي بيان شو، او هغه عبارت وه لدينه چي په گناه او تيري كي دهغه مرسته ده، دارنگه لداسي چا سره معامله ده چي دمال زياتره برخه ئي حرامه ده.

ددي څخه څرگنده شوه چي په سودي بانكونو كي كار كول په ټوله كي حرام دي كه څه هم دغه حرمت او گناه يو له بله توپير لري.

په سودي بانكونو د پيسو يا شتمنيو ښودل

په سودي بانكونو كي دپيسو ښودل دري حالته لري:

لومړي: امانت: امانت يا (وديعه) عبارت ده له تړون (عقد) دطلب دامن څخه پدي معنی چي هغه بل كس به ئي ورته ساتي، خو گټه به ورڅخه نه اخلي يعني استعمال ئي صحيح ندی، او نه ددغه امانت ملكيت ساتونكي ته انتقال مومي، نه ئي هغه ضامن دی مگر هغه مهال ئي ضامن بلل كيږي چي په ساتنه كي تقصير او تيري كړي وي.

دويم: اجاره: او اجاره عبارت دي لدينه چي تړون (عقد) به په منافع باندي كيږي او عين به پاتي كيږي، چي همدغه عين به دمستاجر سره امانت وي، هغه ئي دهلاك ضامن ندي مگر هغه مهال چي په ساتنه كي تقصير او يا تيري وكړي.

درېم: قرض: قرض هغه تړون (عقد) دی چي ملكيت هغه بل لوري (قرض اخستونكي) ته انتقالوي، هغه كولاي شي قرض شوي شي هلاك كړي او بيا دهغه مثل خاوند ته وسپاري، دارنگه قرضدار قرض اخستل شوي شي ضامن دي كه هلاك شي او يا ورك شي.

نو اوس كه امانت (وديعه) ته وگورونو په بانك كي دپيسو ښودل امانت ندي لكه مخكي چي هم بيان تير شو دا ځكه چي:

الف: بانك ددغه پيسو څخه گټه اخلي او هغه په كار اچوي.

ب: بانك په ټولو حالاتو كي ددي ښودل شويو پيسو ضامن دی.

دارنگه په بانك دپيسو ښودل اجاره هم نده ځكه:

الف: داجاري له شرطونو څخه داده چي اجاره شوي شي به باقي پاتي كيږي، او له پيسو څخه تر هغه پوري گټه نه اخستله كيږي تر څو يي پكار وا نه چوي او همدا پيسي هلاكي نشي.

ب: بانك ئي په ټولو حالاتو كي ضامن دی.

ددې څخه څرگنده شوه چي په بانك كي پيسي ښودل لكه مخكي چي هم تيرشول قرض دي، ځكه بانك دا پيسي پكار اچوي او هغه مصرفوي، څښتن ته ئي دهغو په شان نوري سپاري او كه هلاكي يا وركي شي نو بانك ضامن دی. كه څوك ووائي چي دقرض (عقد) د ارفاق عقد دی او څوك چي له بانك سره معامله كوي نو دساتلو معامله كوي نه داحسان او رفاقت، پدي معنى چي ددوي مقصد دادي چي پيسي ئي وساتلي شي نه دا معنى چي له بانك سره نيكي او احسان كوي.

ددې په ځواب كي به بيا هغه حديث ته اشاره وكړو چي مخكي تير شو او هغه د زبير حديث دی بخاري په كتاب (فرض الخمس) "باب بركه الغازي في ماله حيا وميتا مع النبي صلى الله عليه وسلم وولاه الامر" كي دزبير حديث لاندې راوړي كله چي هغه شهيد شو او خپلو زامنو ته ئي وصيت وكړ چي دده قرضونه خلاص كړي وائي: دده قرض دا وه چي كله به يو سړي ورته راغي او دده سره به ئي دامانت په شكل مال ښوده نو ده به ورته ويل: "دامانت په شكل ئي نه منم بلكي دقرض په شكل ئي كيږده، ځكه زه پري ويريږم چي ضايع نشي."

ابن حجر عسقلاني وائي: زبير به دچا څخه امانت نه منل مگر هغه وخت چي دده په ذمه به شو، ددې څخه ئي موخه او هدف دا وه چي پر مال به له ضايع كيدو او هلاكت نه ويريده، او بيا به پرده ددې گومان كيده چي په ساتنه كي تقصير او تيري كړي، نو پدي خاطر به ئي دمال ضمانت پر غاړه اخست او داکړنه به دمال دڅښتن لپاره ټينگه او غوره وه، زياتوي: ابگن بطلال ذكر كړيدي: تر څو ددغه مال گټه خپل څښتن ته وركړي. "

نو دبانك كړنه هم بايد دا شانته وي بانك بايد له خلكو څخه دامانت په شكل پيسي وانخلي بلكي دقرض په شكل ئي ځيني واخلي، ترڅو پدي وتوانيږي چي په تجارت ئي واچوي او فايده ترينه واخلي، ددې مسالي وضاحت مخكي تير شو بيا ئي اعاده كولو ته اړتيا نشته.

په سودي بانکونو کې دپيسو دښودلو لاملونه:

په بانک کې دپيسو دښودلو تر شاه دوه لاملونه موجود دي:

لومړې: هغه کس چې غواړي له خپل مال څخه گټه ترلاسه کړي او دغه گټه دسود دلاري لاسته راوړي، ځکه دا اسانه او هم دسرمالي ضمانت پکښې خوندي دی، پدې کې شک نشته چې دا ناروا او حرام دی، او څښتن ئې دالله له لوري لعنتي کړي شويدي.

دويم: هغه کس چې غواړي خپل مال خوندي وساتي دا دوه حالت لري: چې يا به په هيواد کې اسلامي بانک موجود وي او يا به نوي.

کچيري په هيواد کې اسلامي بانک وجود ولري نو پدې صورت کې روا نده چې يوڅوک خپل مال په سودي بانک کې کيږدي، ځکه له يوې خوا دپته څه اړتيا او ضرورت نشته، او له بلې خوا داسې بانک موجود دي چې پرته دسود څخه پکښې خپل مال ښودلای شي.

ددې مسالي حکم په اسلامي شريعت کې معلوم او ثابت دي، چې ازهر دعلماو هم په همدې باره کې دغسې فتوا ورکړېده هغوي پخپله فتوا کې ويلي دي: که يو مسلمان په اجنبي بانک کې خپله شتمني پداسې حالت کې ږدي چې په هيواد کې اسلامي بانک موجود وي دا کار ناروا او حرام دی.

دارنگه درابطه العالم الاسلامي مجمع الفقه هم پدې اړوند ورته فتوا ورکړېده چې په هغې کې راغلي: په هر مسلمان دا حرام دي چې داسلامي بانک سره ئې تعامل اسانه وي او دننه په هيواد کې اسلامي بانک موجود وي خو ددې سربيره دي خپله شتمني په سودي بانک کې ږدي، ځکه پدغسې حالت کې دي هيڅ ضرورت دپته نلري چې دسودي بانک سره تعامل وکړي، پده لازمه ده چې له سودي بانک څخه خپله شتمني سمدستي وباسي او په اسلامي بانک کې واچوي دحرامو پر ځاي په حلالو بسنه وکړي.

دويم: کچيري په هيواد کې اسلامي بانک نوي موجود پدې صورت کې مساله تفصيل ته اړتيا لري:

پداسې حال کې چې په هيواد کې اسلامي بانک نوي او په هيواد کې امنيت هم ډاډ وړ نوي انسان پخپله شتمني ويرېږي او نشي کولای په کور کې خپله شتمني وساتي نو پدغسې شرايطو کې په سودي بانک کې دپيسو ښودل جواز لري خو په څو شرطونو سره چې هغه په لاندې ډول دي:

الف: پدې اند به وي چې کچيري ددې څخه بل غوره بديل پيدا کړي نوخپله شتمني به دغه بانک څخه وباسي، ځکه يو شي چې دضرورت پر بنسټ روا شي کله چې ضرورت ختم شي حکم خپل حالت ته راگرځي.

ب: په سودي بانک کي چي کله پيسي ږدي نو دگتي اخستلو تړون به نکوي بلکي له بانک سره به پدي اتفاق کوي چي دی به يوازي خپله سرمايه غواړي دگتي هيڅ غوښتنه به نکوي، ځکه اصل دادی چي په سودي بانکونو کي دپيسو ښودل ناروا دي صرف دضرورت له مخي جواز لري، چي مال ئي له غلا او هلاکت څخه خوندي وساتل شي، او ضرورت به دخپلي اندازي په قدر وي.

د سودي بانک دگتي حکم

کچيري مونږ دضرورت له مخي په سودي بانک کي خپله شتمني کيږدو خو بانک زمونږ دشتمني حساب وکړي او په پاي کي مونږ ته گټه راکوي نو ايا پدي گټي به مونږ څه کوو اخستل ئي روا دي يا ندي؟

پدي مساله کي دعلماو بيلابيل نظريات دي چي په لنډ ډول به په لاندې توگه ورته اشاره وکړو:

لومړي: يو شمير علماء پدي اند دي چي دغه گټه روا ده چي وائي خلو او داسي استفاده ورنه وکړو لکه څرنگه چي له اصل مال څخه کوو.

دغه نظر غلط او فساد ئي په بشپړه توگه ښکاره او څرگند دی ځکه که داسي شي نو ددي معنی به دا وي چي سود خوړل جواز لري او هغه څه مو حلال وگڼل چي الله او دهغه رسول حرام کړيدي او ټول امت ئي په حرمت اتفاق کړيدي، الله تعالی فرمائي: "وذروا ما بقي من الربا ښ کنتم مرمين."

ژباړه: اي مومنانو له الله نه وويريږي او ستاسي چي کوم سود پر خلکو پاتي هغه پرېږدي که په رښتيا سره مو ايمان راوړي وي.

او فرمائي: "وږن تبتم فلکم رءوس ډموالکم لا تظلمون او تظلمون"

ژباړه: که اوس هم توبه وباسي او سود پرېږدي نو تاسي دخپلي پانگي اخستلو حقدار ياست مه تاسي تيري کوي او نه به پرتاسي تيري وشي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: "چاچي زيادت وکړ او دزيادت غوښتنه وکړه نو سود ئي وخوړ، وروکونکي او اخستونکي يو شانه دي."

دارنگه ئي فرمايلي دي: "الله پاک لعنت وائي په سود خوړونکي سود ورکوونکي دسود په ليکونکي او دسود په شاهدانو."

دابن رجب حنبلي دهغه چا په اړوند چي دحرام څخه خيرات کوي په هکله وائي: خائن، غاصب او ددوي په خير نور کسان چي خيرات کوي ددوي خيرات نه قبليري او په احاديثو کي چي دنه قبلیدو خبر راغلي له هغو نه همدغه کسان مقصد دي، دا پدي معنی چي هيڅ اجر نه ورکول کيږي، بلکي لا گناهگاران دي ځکه چي په پردي مال کي پرته دهغه داجازي نه تصرف کوي.

له سعيد بن مسيب څخه يو سړي پوښتنه وکړه وئي ويل: " ما يو شي پيدا کړ، ايا هغه مخکي لدينه چي اعلان ئي کړم خيرات کړم؟ هغه وويل: پدي سره نه تاته ثواب شته او نه ئي څښتن ته. "

ددي څخه مقصد دادی چي په ناروا او حرام مال سره چي سود هم پکښي راځي نفع اخستل جواز نلري، آن که خيرات ئي هم کړي.

دويم قول: دوي پدي اند دي چي له بانک څخه دي نه اخلي او بانک ته دي پرپردي چي څه پري کوي هغه دي پري وکړي.

ددي نظر گن شمير معاصر علماء مخالفت کوي لکه شيخ مصطفى زرقاء، شيخ سنبهلي او هند زياتره علماء

دوي وائي: په صحيح او حقيقي توگه ثابته شوي چي هغه پيسي چي څښتن ئي نه اخلي او بانک ته ئي پرپردي بانک هيڅکله هغه خپلو څښتنانو ته نه سپاري، بلکي دخپلي خوښي مطابق ئي مصرفوي، او دغه مصارف يا جهتونه که دبانک له نظره صحيح او سالم وي خو داسلامي شريعت له نظره امکان لري داسي مضر وي چي داسلامي ټولني دنړولو لامل وگرځي، چي ددي بيلگي خورا زياتي دي دساري په توگه په هند کي دبرتانيوي استعمار پر مهال دمسلمانانو دهمدغي سودي گټي پيسي دکليساو په جوړونه، او دتبشيري موسساتو په تقويه کولو مصرفيدي، تردي چي کليسا دمسجد دسود په روپو جوړه شوه، کله چي مسلمانانو دغه دردونکي حالت ته وکتل نو په اړوند يي فتوا وي صادري کړي.

ددیوبند پخواني مفتي شيخ عزيز الرحمن رحمه الله نيمه پيړۍ وړاندي ددغه سوال په ځواب کي وويل: هغه گټي چي خلک ئي دبانکونو څخه دهغو پيسو په عوض کي اخلي چي دامانت په توگه ئي هلته ايښي دي دا هغه سود دی چي الله پاک حرام کړیدی، هيچا ته نده روا چي دا پيسي واخلي، او که څوک ئي واخلي نو بيوزله او فقيرانو ته دي ورکړي.

دپاکستان مشهور مفتي شيخ محمد شفيع ددي په موضوع په هکله داسي فتوا ورکړيده: کچا په بانکونو کي پيسي ايښي وي نو دهغو گټه (سود) دي بانکونو ته نه پرپردي ځکه هغوي ئي دمسيحيت او تبشير په خپرولو مصرفوي، بلکي هغه گټه دي واخلي او په بيوزله او فقيرانو دي وويشي، مگر پخپل ځان ئي مصرفول حرام دي.

ځيني علماو پدي نظر ئي نيوكي كړيدي او ويلي دي: داچي نوموړي بانكونه دغه گټي په تبشيري او تنصيري لارو كي لگوي، دا فرموله په ټولو بانكونو نشي پلي كيداي، او كه دا فرموله ټولو بانكونو ته راجع هم شي نو دا په گومان ولاړه ده، ځكه مونږ ته په يقين سره څرگنده شوي چي يو شمير بانكونه ئي په همدې چارو نه لگوي.

دويم: كه ديتۀ تسليم شو چي بانكونه ئي په تبشيري او تنصيري مراکزو لگوي نو ايا دا ددې معنی ده چي بانك داسلام سره جگړه كوي، او كچيري داسلام سره په جگړه كي وي بيا په دغسي بانكونه ښودل دهغوي تقويه او مرسته ده، او ددې مثال داسي دي لكه يو څوك چي دفتني پر مهال سلاح خرڅوي، آن چي لدینه هم بده گناه ده، ځكه دا داسي چاته قرض وركول دي چي هغه مسلمانان پري وژني چي دا په قطعي توگه حرام دی.

دریم: كچيري علت او لامل دبانك تقويه وي نو بانك خو دسرمائي په ښودلو لدینه لابنه تقويه كيږي، كچيري پدغسي بانكونو كي دمال ښودل دضرورت له مخي وي چي له وركيدو او هلاكيدو څخه ئي ويرېږي نو ايا دسود اخستلو علت اولامل څه شي دي؟

ددې څخه داسي څرگنده شوه چي په بانك كي گټه (سود) پريښودل يا اخستل دموضوع څه گوښي ده، ځكه كه مونږ دا گټه واخلو او يائي بانك ته پريږدوي خو دسود دټرون (عقد) څخه نه خلاصېږو او اسلامي شريعت له تړون (عقد) دسود څخه منع كړيده، چي دا دسود خوړونكي، وركوونكي، ليكونكي او شاهدانو ټولو ته شامل دی، ځكه رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي دي: " الله پاك لعنت ويلي په خوړونكي دسود وركوونكي دسود ليكونكي دسود او شاهدانو دسود باندې. "

نو داسي بريښي چي منع او حرمت په تړون (عقد) پوري تړاو لري، په گټه كي دتصرف مسله گوښي او جلا ده. دریم قول: ددې نظر څښتنان وائي چي دبانك څخه دي گټه واخستله شي او بيا دي هغه هلاك او له منځه يوسي ځكه چي حرامه ده.

ابن رجب وائي: فضيل بن عياض پدي اند و چي كه دچا سره حرام مال وي او څښتنان ئي ورته معلوم نوي نو هغه دي ضايع كړي او په سمندر كي واچوي.

ډاكټر يوسف قرضاوي پدي نيوكه كړي او ويلي دي: دغه عمل داسلامي شريعت دقواعدو مخالف دی ځكه په شريعت كي دضايع كولو دمال څخه منع راغلي، او پدي ئي ټينگار كړي چي له مال څخه گټه واخستله شي.

شيخ مصطفى زرقاء ويلي دي: دگټي لاسته راوړني په مال كي څه گناه نشته چي مونږ ئي دضايع كولو امر كوو، او ضايع كول ئي دالله پاك دنعمت څخه سرغړاوی دی، چي يو احمقانه كار دي، اسلامي شريعت ټول له حكمتونو ډك دی ځكه چي وضع كوونكي ئي حكيم دی.

ددې نظر غلطې له ورايه ښکاره ده چې ځکه فاعل ئې غواړي چې ځان له سود څخه وژغوري پداسې حال کې چې په بانک کې دخپلې شتمنۍ په ښودلو سره په سود کې واقع شو، آن چې صرف له بانک سره په لاسليک کې سود کې ورگډ شو، پدې اساس نووې دحرام په اړوند وائي که څوک غواړي ددغسې ناروا مال څخه ځان خلاص کړي او الله ته توبه وباسي نو دا بيا صحيح نده چې هغه مال ضايع کړي او په سمندر کې واچوي بلکې دمسلمانانو په مصالحو کې دي ولگوي.

څلورم قول: دغه گټه (سود) دي دبانک څخه واخلي او پر فقيرانو او مسکينانو دي وويشي او يا دي هم دمسلمانانو په مصالحو کې ولگوي.

ډاکټر يوسف قرضاوي وائي: حرام په ملکيت کې نه راځي له همدې کبله پکارده چې خيرات يې کړي لکه څرنگه چې محققين علماء وائي، دارنگه زياتوي: څرنگه چې دی خاوند ندي نو اخستل ئې ورته روا دي او په بيوزله او مسکينانو به ئې تقسيم کړي او يا به ئې هم دمسلمانانو په مصالحو کې ولگوي، دپيسو گټه (سود) نه بانک ملکيت دی او نه دپيسو دڅښتن، بلکې دا دعام مصلحت ملکيت دی، دا حکم په ټولو حرامو پلي کېږي، ددغسې مال زکات نشته ځکه زکات حرام مال نشي پاکولاي، بلکې پدغسې مال کې پاکي پدې راځي چې خيرات ئې کړي.

شيخ مصطفى زرقاء وائي: که څوک خپله شتمني په سودي بانک کې کېږدي نو هغه فايده (سود) چې بانک ئې ورکوي روا نده چې دخپل ځان په مصلحت کې ولگوي، او نه دي بانک ته پرېږدي نو ايا څه به پرې کوي؟ ددې په ځواب کې وائي: دغه فايده يا گټه دي دمال څښتن واخلي پخپلو منافعو کې دي نه لگوي بلکې بيوزله او فقيرانو ته دي ورکړي.

غزالي وائي: که چا سره حرام مال وي او غواړي توبه وباسي کچيري ددغه حرام مال خاوند معلوم وي نو هغه ته او يا دهغه وکیل ته دي وسپاري، که هغه مړ وي نو ورته و ته دي ورکړي، اوکه خاوند ئې معلوم نوي نو بيا دي دمسلمانانو په مصالحو کې ولگوي لکه پل، مسجد، جهاد او داسې نور او که دا هم امکان ونلري نو فقيرانو ته دي ورکړي.

ابن القيم وائي: کچيري دچا سره حرام مال وي او هغه خاوند معلوم وي نو خپل خاوند ته دي وسپاري، که هغه مړ وي ورته و ته دي وسپاري او که خاوند ئې معلوم نوي نو بيا دي خيرات کړي مسکينانو او فقيرانو ته دي ورکړي.

دمعاصرو او پخوانيو علماو دفتوا ترمنځ توفيق:

معاصر علماء پدي اند دي چي دبانكونو څخه دي دغه گټي واخستلي شي او پر بيوزله او فقيرانو دي وويشلي او يا دي هم په مصالحو دمسلمانانو كي ولگوي دوي پدي مسله كي دپخوانيو علماو پر نظرياتو تكيه كړيده، كه څه هم ددوي دنظرياتو او دهغوي دنظرياتو ترمنځ يو لږ اختلاف موجود دى.

دوي خپله فتوا په مطلق ډول وركړيده او ټولو هغو ته شامله ده چي په لاس كي حرام مال وي كه توبه ئي ايستلي وي يا نوي، ددي سربيره دتل لپاره دسود اخستني لار پرانستلي ده، چي وروسته به ئي په هغه څه كي مصرفوي چي مخكي بيان تيرشو.

مگر پخوانيو علماو په مقيد شكل فتوا وركړيده، هغوي څرگنده كړيده چي لومړي به توبه وباسي له حرام مال څخه به ځان خلاصوي، او پدي اند به وي چي بيا به دا كار نكوي وروسته له هغه نه به بيا دغه دسود پيسي بيوزله او فقيرانو ته وركوي.

داسي ښكاري چي دپخوانيو علماو نظر دمعاصرو په پرتله غوره دي، ځكه حرام مال هغه مهال فقيرانو او يا هم دمسلمانانو په مصالحو كي لگول كيږي چي كله ئي څښتن له حرامو څخه توبه ايستلي وي، او غواړي نور دحرام مال څخه ځان پاك او خلاص كړي پدي صورت كي به ددي فيصله كيږي چي خپل دغه حرام مال له منځه يوسي. داچي دغه لار داسي وگرځوله شي چي تل دسود پيسي اخلي او بيائي په هغو لارو چارو كي لگوي چي مخكي ذكر شوه دا دپخوانيو علماو دنظر سره جوړ ندي.

دشريعت گڼ شمير دلايل هم په همدې تاكيد كوي الله تعالى فرمائي: "يا ايها الذين آمنوا اتقوا الله وذروا ما بقي من الربا إن كنتم مرمنين، فإن لم تفعلوا فإذنوا بحرب من الله ورسوله وإن تبتم فلكم رءوس أموالكم لا تظلمون ولا تظلمون"

ژباړه: اي مومنانو له خدايه يوويريږي او ستاسي چي كوم سود پرخلكو پاتي دى، هغه ورپريردي، كه په رښتيا سره مو ايمان راوړي وي، څوكه تاسي داسي ونكړل، نو خبر اوسي چي دالله او دهغه درسول له خوا ستاسي پر خلاف دجگړي اعلان دى، كه اوس هم توبه وباسي او سود پريردي نو تاسي دخپلي پانگي اخيستلو حقدار ياست، مه تاسي تيري كوي او نه به پرتاسي تيري وشي.

پدي اساس وروسته له توبه ايستلو څخه دمال لاسته راوړنه صحيح نده، ځكه الله تعالى وويل: "وإن تبتم فلكم رءوس أموالكم"

قرطبي وائي: آيت پدي تاكيد دي چي وروسته دتوبي ايستلو څخه به ئي نه اخلي، ددي فرمولي پر اساس دسود دحراموالي څخه وروسته كه دچار سره حرام مال وي او كه هغه دسود نه وي يا دبلي لاري نه راغلي وي نو پكار ده چي لاندې چاري ترسره كړي :

الف: دغه حرام مال به بيرته هغه چاته وسپاري چي له چانه ئي اخستي وي، كچيري هغه نوي يا وفات شوي وي نو بيا به ئي دهغه ورته و ته سپاري، كچيري دهغه ورته نوي نو هغه چاته به ئي سپاري چي دچا پر هغه قرض وي، او كه دا هم ورته معلوم نوي نو بيا به ئي مسكينانو ته وركوي او يا به ئي هم دمسلمانانو په مصالحو كي مصرفوي، البته ددي څخه وروسته به په هيڅ توگه بيا دسود كړنه او عمل نه ترسره كوي لكه څرنگه چي څوك دچال مال غصب كړي او بيا توبه وباسي نو هغه غصب كړي شوي مال به ئي څښتن ته سپاري او بيا به هيڅكه دغسي كار نكوي.

په حرام مال سره خيرات يا صدقه نه كيږي

د سود يا بل ناروا کار څخه توبه ايستونکي بايد پدې وپوهيږي چي کچيري ددغه مال خپل څښتن معلوم نشي، او نه ئي ورته وپيژندلي شي، نو دخيرات يا صدقي ورکولو په صورت کي به ددې ارزو نلري چي پدې سره به ثواب ترلاسه کړي، بلکي دغه کړنه يوازي ددې دپاره ده چي له حرامو څخه ځان خلاص کړي، او هم مال لدينه وژغوري چي پرته دکوم منفعت څخه ئي ضايع کړي، ځکه په صيح مسلم کي له ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دی وائي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: "الله پاک پرته دطهارت نه لمونځ نه قبلوي او نه دخيانت له مال څخه خيرات قبلوي."

او په صحيحينو کي له ابوهريره څخه روايت دی وائي: نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: "که څوک په پاک مال سره خيرات ورکړي - او الله پاک هم له پاک نه بغير دبل مال خيرات نه قبلوي- نو دغه کس به الله پاک پخپل لاس سره ونيسي."

ددې څخه څرگنده شوه چي الله پاک يوازي دپاک او حلال مال خيرات قبلوي کچيري مال حرام دا خيرات نه کيږي.

د اسلام پر بنسټ ولاړه لار

پدې کي شک نشته چي معاصر پرمختگ گڼ شمير مسايل را ولاړ کړي دي او دژوند په هره برخه کي نوي پرمختگونه شويدي چي ددې په سر کي اقتصادي مسايل دي، نن دنړۍ په گوټ گوټ کي په سود ولاړ موسسات او بانکونه وجود لري آن چي يو سړي دداسي بانک په لټه کي شي چي هلته سود نوي نو په مشکل سره به ئي مومي، مگر ددې سره سره اسلام دژوند ټول کړه وړه داسي حل کړي چي هيڅ مشکل پکښي ندی پاتي او په هره زمانه کي چي کوم مشکل راځي نو اسلام دهغه لپاره بڼه حل لري، اوس پوښتنه داده چي ددغو سودي بانکونو بل غوره بديل څه شي دی؟

که واقعيت ته وگورو نو دسودي بانکونو غوره بديل په معاصر وخت کي اسلامي داسي بانکونه دي چي کړنه ئي پداسي مضاربت ولاړه وي چي اسلامي احکامو سره ټکرنخوري، او گټه پداسي عادلانه توگه وويشي چي له هر راز ظلم څخه خوندي او پاکه وي ځکه گټه د سرمالي په اندازه ويشله کيږي او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: "گټه په ضمانت سره ده"، او شرعي قاعده داسي ده "گټه په تاوان ده."

داسلامي بانکونو ځانگړتياوي :

الف: اسلامي بانکونه به داسلامي مضاربوي شرکت پر بنسټ ولاړ وي.

ب: اسلامي بانکونه دټولو مسلمانانو لپاره ددي لار پرانزي چي خپلي سرماني په مشروع طريقه وکاروي او دغه کړنه ددي لامل گرځي چي په شتمنيو کي زيادت پداسي طريقه راشي چي هغه روا وي او له بلي خوا دخلکو شتمني له خزانه کولو څخه ژغوري.

ج: داسلامي بانکونو په جوړونه سره اسلامي اقتصاد زيات پرمختگ کوي.

د: داسلامي بانکونو جوړل دټولني مالونه له حرامو څخه ژغوري او پداسي لارو چارو ئي استعمالوي چي هغه مشروع وي.

ه: داسلامي بانکونه جوړونه دکفارو داققتصاد دکمزورتيا لامل گرځي.

و: داسلامي بانکونو جوړونه ددي لامل گرځي چي گټي به په عادلانه توگه دخلکو ترمنځ ويشلي کيږي چي پر هيچا به ظلم او تيري نه کيږي.

ز: داسلامي بانکونو جوړونه به ددي ښکارندويي چي مسلمانان خپل دين ته ژمن دي او سختو او ستونځمنو حالاتو کي هم دوي هغه لار تعقيبوي چي اسلام ورته دهغي اجازه کوي.

اوس که واقعيت ته وگورو نو په شلمه پيړۍ کي يو شمير مسلمانانو ددي ستونزي درک وکړ او هماغه وو چي داسلامي بانکونو په پرانستلو ئي پيل وکړ، تر څو پدي سره وکولاي شي له يوي خوا مسلمانان له ناوړه عمل سود څخه وژغوري او بلي خوا داسلامي نړۍ اقتصاد ته ښي برياوې ورپه برخه کړي، چي که مبالغه ونکړو نو دغو بانکونو ښي پايلي لرلي دي او گڼ شمير خلک ئي خپل ځان ته راجذب کړيدي، تراوسه پوري داسلامي نړۍ په بيلابيلو هيوادونو کي دغه بانکونه پرانستل شوي دي دبيلگي په توگه د دبي اسلامي بانک، داردن اسلامي بانک، دقاھري نړيوال اسلامي بانک، دسودان اسلامي تضامني بانک، دبنگلديش اسلامي بانک، او داسي نور چي په لنډ ډول به ديو يا دوو تگلارو او کارونو ته اشاره وکړو:

د دې اسلامي بانک

دغه بانک په کال 10/3/1975م کې د اماراتو په هیواد د دې په ښارگوټي کې پرانستل شو، نوموړي بانک دخلکو مالونه پداسې توګه کاروي چې د سود څخه په بشپړه توګه خوندي وي او دې مهاله ئې ګڼ شمیر کارونه ترسره کړيدي چې ځینې په لاندې ډول دي:

الف: د سوداګري چارې په داسې شکل مخ پر وړاندې بیول چې داسلامي شریعت داحکامو سره موافقي او برابري وي.

ب: د راکړې او ورکړې (تبادلې) کړنې پداسې توګه چې خپله مزدوري هم ځینې ستنه کړې او داسلامي شریعت داحکامو سره ټکر ونخوري.

ج: دبیلابیلو پروژو جوړول، د صادراتي او وارداتي توکو چارې مخ ته بیول، دارنګه دټیکداري په کارونو کې برخه اخستل.

نوموړي بانک تر اوس مهال زیات کارونه کړي لکه دعقاراتو په برخه کې ددې په ښارگوټي کې د بدر په نوم داوسیدني ښارگوټي جوړونه، چې دغه ښارگوټي دوژوند له ټولو وسایلو څخه برخمن دی، دارنګه بانک د مرابحي بیعي کړنه د وارداتو او صادراتو له لارې ترسره کوي، چې پدې برخه موټرو، کورونو او دکور دسامانونو دنده پر مخ بیاني، دا شان نور ډیر داسې کارونه دي چې دغه او نور اسلامي بانکونه ئې اجراء او تراوسه پوري ښي لاسته راوړني لرلي دي.

داسلامي بانکونو کړنلاره:

څرنګه چې داسلامي بانکونو تګلاره د سودي بانکونو څخه توپیر لري نو ددوي کړنې په لاندې توګه ترسره کیږي:

الف: د امانتونو په عوض کې خلکو ته ګټې نه ورکوي.

ب: خلکو ته دګټو په مقابل کې قرضونه نه ورکوي.

ج: د کمبیا لا په چکونو چې کله دخپلي مودي څخه وروسته کړي کومه ګټه نه اخلي.

داسلامي بانکونو خدمات:

1- دجاري حسابونو پرانستل، چي پدي کار کي دهغه کس لاسليک اخلي چي اکاونت پرانزي، او هغه ته بانکي کتابچه ورکوي ترڅو دهغي وسيله خپلي پيسي له بانک څخه وباسي، مگر دامانتي پيسو په عوض کي بانک هيڅ گټه نه ورکوي

2- دگتي نه پرته دحساب (اکاونت) پرانستل، چي پدي ترڅ کي پيسي اېښودونکي ته دبانک کتابچه ورکوي او ټول هغه امانت چي په بانک کي ردي هغه پکښي ليکي، او پرته دگتي څخه ئي بيرته وغوښتني پر وخت ورته سپاري.

3- د محدودې نېټې لپاره داستثماني دفترانو پرانستل، امانتونه او دگته لرونکي پيسي دبانک په فايده کي زيارت رول لوبوي، دارنگه ددي احتمال هم لري چي خساري پر مهال به تاوان پر غاړه اخلي، او کچيري دغه شتمني پخوا له وخت څخه له بانک څخه وايستلي شي نو دگتي مستحق نه بلل کيږي، ځکه هغه شرائط ئي پوره نکړه چي دټرون (عقد) پر مهال ورسره شوي وو .

4- داستثمار حساب

دغه حساب به په دوه ډوله وي :

لومړي: دپيسو (ودائع) ښودل او داستثمار په اوږد بانک ته کامل اختيار ورکول، پدي معنی چي دپيسو ښودونکي بانک ته ددي اختيار ورکوي چي پيسي دخپلي خوښي مطابق په هره پروژه کي چي کاروي کار دي کړي.

دويم: دپيسو جمع کول مگر ددي سره سره داستثمار لار تعينول، پدي صورت کي به پيسي ښودونکي دمال داستثمار لپاره لار ټاکي.

البته په دواړو حالاتو کي بانک دپيسي ښودونکي مضارب شريک بلل کيږي، پدي معنی چي دټولو هغو کسانو دکار او پيسو داستثمار وکيل دي چي خپلي پيسي ئي په بانک کي ښي وي، دبانک دمال کال په پاي کي به پيسي ښودونکي خپله گټه واخلي، او کچيري پروژه محدود وخت ولري نو دپروژي دسرته رسولو وروسته به خپله گټه ترلاسه کړي.

5- داجنبي پيسو پيريدنه او پلورنه، البته دغه کړنه (صرف) به داسلامي شريعت مطابق دهماغي ورځي په قيمت او مخکي له جلاوالي څخه به ئي تسليموي.

6- دهيواد په دننه او بهر ته دپيسو ليردونه، پدي ليردونه کي به بانک يوازي هغه پيسي ستنوي چي په ليردونه مصرف شوي وي.

7- په مقابل د مزدوري کي دمال اوراقو ساتنه.

8- دخزانو (امانتونو) اجاره کول.

9- دټيکداري په کارونو کې شرکت کول، البته دغه شرکت به دهغه مضاربت په اساس وي چې داسلامي شريعت داساساتو سره برابر وي، پدې صورت کې به کارکوونکي په کار او ياهم په کار او يوه برخه دمال سره شريک وي او بانک به يوازي په مال سره شريک وي، گټه او تاوان به داتفاق مطابق تقسيموي.

10- داعتقاد پاني ورکول: کچيري هغه کس چې خپلي شتمني دبانک سره يښي وي وغواړي دبهر څخه يو شمير تجارتي توکي وارد کړي، پدې صورت کې له بانک څخه داعتقاد پانه اخلي چې دهغي قيمت به دده له حساب څخه ستنه کړي او يا به هم بانک پدې کړنه کې دده سره شريک شي، بانک به پخپل وار لازم اجراءات ترسره کوي لکه دتوکو دقيمت سپارل صادرونکي جهت ته، دارنگه دهغو دکرائي مصارف او داسي نور.

په بانک کې دپيسي ښودلو شرايط :

الف: کله چې په بانک کې دامانت په شکل پيسي ږدي، نو څښتن ته ئې روا ده چې هر وخت غواړي خپلي پيسي وباسي نو ايستلاي شي، بانک ته روا نده چې دغه پيسي استعمال کړي او يائي پکار واچوي، او که ورکې شي نو بانک ئې ضامن ندي پدې شرط چې په ساتنه کې تقصير نوي کړي، البته دغه حکم په هغو خزانو او صندوقونو هم پلي کېږي چې بانک ئې خپلو همکارانو په اجاره ورکوي.

ب: کچيري دقرض په شکل کېږدي، بيا ئې څښتن ته روا نده چې له خپلي معينې نيټې څخه مخکې وباسي، پدې صورت کې بانک ته روا ده چې پکار ئې واچوي، دارنگه د ورکې په حالت کې بانک ضامن دی، او دا پر هغو حساباتوهم پلي کېږي چې تر معينې نيټې پوري حسابونه منجمد شوي وي، او په جاري حسابونو کې څښتنان کولاي چې څه وخت وغواړي هغه وخت ئې ايستلاي شي، او پدې صورت کې به ئې شرعي کيفيت پدې شکل وي: داسي قرض دي چې کله ئې وغواړي نو هممهغه وخت به ورته ورکول کېږي.

ج: که دامانت په شکل ئې ښي وي نو زياتد به نه اخلي او اخستل ئې ناروا دي، او که دقرض په شکل ئې ښي وي، نو يا به ئې زياتد شرط کړي وي يانوي که شرط کړي ئې وي دا حرام دي، او که نه ئې وي شرط کړي، او نه ئې قرض دزيادت وسيله گرځولي وي، نو بيا روا ده، مگر که مونږ خپل عصر ته وگورو او بيا ددې سره سره دمسلمانانو کمزوري ايمان، او لږ تقوا ته نظروکړو نو دا به بهتره وي چې اسلامي بانکونه دا کار ونکړي، پدې معنی چې دقرض په عوض کې چاته زياتد ورنکړي داځکه چې :

لومړي: بانک قرض ددې پخاطر ندي اخستي چې بانک ورته محتاج دی، بلکې خپله قرض ورکوونکي دپته محتاج دی چې خپله شتمني په بانک کې وساتي، او کچيري دامانت په شکل کېږدي نو پدې صورت کې قرض ورکوونکي له ورکيدو نه پري ويريږي، ځکه دامانت په شکل ئې بانک ضامن ندي، دارنگه دامانت په شکل له بانک سره مالونه

دومره زیاتېږي چې بیا ئې بیلوالی خورا ستونځمن دی، پرته لدینه چې په ځانگړیو صندوقونو کې کېږدي او په عوض کې مزدوري اخلي .

دویم: که بانک دغه کار وکړي نو دابه ئې یو عادت وگرځي، او دخلکو زړونه به ځانته را واړوي، او په مقابل کې به دخلکو زړونه دهمدي زیادت پوري وتړل شي چې اسلامي شریعت دهغو کارونو اجازه نه ورکوي چې په پای کې دناروا لامل گرځي او دپته په اسلامي فقه کې (سد الزرائع) وائي، چې بنسټ ئې خپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ښیي.

الف: رسول الله صلی الله علیه وسلم مسلمانې ښځې لدینه منع کړي چې دسجدي پر مهال خپل سرونو دنارینه و څخه مخکې اوچت کړي، ترڅو سترگې دنارینه و په فرجونو ونه لگيږي. " دا د (سد الذریعه) له جملې څخه دی.

ب: رسول الله منع کړي چې یو سړي دبل سره دپلورني او پیروني پر حالت کې وي نو دریم ته روا نده چې دپلورني یا پیردني غوښتنه وکړي " دا حدیث دمخکني په څیر دی، ځکه دغه کړنه دمسلمانانو ترمنځ د دښمني او حسد لامل گرځي.

نو دپورتنۍ قاعدې (سد الذرایع) پر بنسټ باید ووايو: چې الله پاک یو شي حرام کړي دهغه ټولې لارې چارې ووسایل یې هم حرام گرځولي دي، ترڅو دحرمت تحقیق صورت ومومي، کچیري لارې چارې او وسائل مشروع وای نو دا به دحرمت سره په ټکر کې و، او خلکو به بیا دحرام خوړولو لپاره همدغه چلونه او حیلي کارولي.

دارنگه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: " غټ دگناهونو نه داده چې سړي خپلو والدینو (مور او پلار) ته ښکښل کوي، صحابه و وویل ای دالله استازیه! څرنگه یو سړي خپلو والدینو ته ښکښل کوي، هغه مبارک وویل: دبل چار پلار ته ښکښل کوي او هغه دده مور اوپلار ته ښکښل کوي. "

ددي فرمولې پر بنسټ ویلای شو چې سود ټولې لارې چارې باید وتړلې شي، او که څوک دسود پورتنۍ لارې پرانزي بیا ډیر نږدې ده چې پکښې ور گډ شي، او کوم چې مضاربت دی نو پکار ده چې په بشپړ ډول داسلامي تعلیماتو موافق ترسره شي، گټه او تاوان د شوي موافقنامې پر اساس توزیع شي، اودغه لاره داسلامي اساساتو سره جوړه او برابره ده. والله اعلم.

خاتمه

دپورنيو معلوماتو پر بنسټ داسي ښکاري چې دخلکو معاصر ي چاري او کړني دژوند په ټولو برخو پرمخ تللي، چې دغي کړني داسي څه رامنځته کړي چې هغه نوي تاکتيکونو او نوي اجتهاداتو ته اړتيا لري، که معاصر پرمختګ ته وګورو نو هر څه دپخوا څخه بدل شوي، اوس مهال خلکو ژوند په ټولو برخو کې ديو بل سره تړلي دي، ددوي دژوند وسايل يو دبل سره داسي تړل شوي چې دبيلوالي امکان له منځه تللي، او که اقتصادي ډګر ته راشو نو دهيوادونو اړيکي په همدې راڅرخي، آن چې نن په نړۍ کې کومي شخړې روانې دي تر شاه اقتصادي انگيزې دي، امريکا چې نن کومه جګړه پيل کړې بنسټيز لامل ئې اقتصاد دی، ترڅو دنورو زيرمي پخپله ولکه کې راولي په تيره بيا تيل، دارنگه دپيسو معاصر نظام راوستل او بيا دهغه پلي کول هغه څه و چې ترشاه ئې نور اهداف لرل، دسرو او سپينو زرو په ځاي دمعاصرو کاغذي نوټونو رواجول داسي موضوع وه چې استعماري او ځواکمنو هيوادونو پرې دوه هدفه ترلاسه کړه، له يوې خوا ئې هغه هيوادونه چې ددوي دپاليسي څخه ئې مخالفت کول دهغوي ملا ئې په همدې ورماته کړه ځکه ځواکمنو هيوادونو به ئې پر ضد اقتصادي بنديزونه ولګول چې دغه کار به خپله دهيواد پيسي را وغوځولي او بيا به ئې نشوای کولاي دهغوي مقاومت وکړي نو خپله به ورته تسليم وو، او بلي خوا ئې خلک دسود خوړولو ته اړ کړه، ځکه معاصر کاغذي نوټونه يا پيسي کال په کال خپل ارزښت دلاسه ورکوي نو که پيسي همداسي پاتي کيږي په بل کال کې هغه ارزښت نوي کوم چې په سړ کال کې وو، همدې کړني استعمارګرانو خلک دپته ليواله کړه چې خپلي شتمنۍ په سود واچوي تر څو هغه نقصان پرې پوره کړي چې پيسي ئې دوخت په تيريدو سره له لاسه ورکوي، سربيره پردي دمعاصري تجارتي بانکونو ګټې يوازي او يوازي استعمارګرانو ته رسيږي ځکه په اسلامي هيوادونو کې داسي ډاډمن بانکونه وجود نلري چې خلک هلته خپلي شتمني پکښې وساتي نو دا سبب شو چې ګڼ شمير مسلمانانو خپلي شتمني داروپا په بانکونو کې کښودې، تردي چې يوې سروي وښوده که دخليج دشتمنو هغه شتمني چې يوازي دسويس په بانکونو کې دوي ښي دهغي زکات پر بيوزله او فقيرانو وويشل شي نو په اسلامي نړۍ کې به بيوزلي او فقر ختم کړي.

البته ددې سره سره يو شمير مسلمانان دپته متوجه شول او داسلامي بانکونو په پرانستلو ئې پيل وکړ چې تر اوسه پورې په يو شمير هيوادونو کې جوړ شوي هم دي او ترډيره بريده ئې ښي پايلي لرلي، له يوې خوا ئې خلک له ناروا (سود) څخه وژغورل او له بلي خوا ئې اسلامي هيوادونو اقتصاد ته وده ورکړه، آن چې اوس کفري هيوادونو دمسلمانانو دشتمنيو دجذبولو لپاره هڅي اوهاندي شروع کړي چې داسي بانکونه جوړ کړي چې داسلامي احکامو سره ټکر ونخوري او ددې دپاره ئې اسلامي علماء ځانته غوښتي او له هغوي څخه ددغسي پلانونو مشوري اخلي چې تراوسه پورې په انگلستان او چين کې دغي رنگي بانکونه جوړ شوي او نور هيوادونه ئې هم په لټه کې دي، خو متاسفانه چې ګڼ شمير اسلامي هيوادونه لا په هماغه زاړه خوب ويده دي، پدې اساس اسلامي هيوادونو ته پکار ده چې ددغسي بانکونو جوړولو ته زياته پاملرنه وکړي او هر ښارګوټي کې څانګې پرانزي ترڅو خلک وکولاي شي په اسانۍ سره خپلي

شتمني پدغسي بانكونو کي کيږدي، ما خپل دغه بحث او څيړنه په همدې موضوع ليکلي ترڅو زمونږ هيواد هم وکولاي شي دغې کړنې ته بډي را ونغاړي او زمونږ په هيواد کي هم په سود نه ولاړ او داسلامي احکامو مطابق بانکونه پرانزي

په پاي کي له الله څخه سوال کوم چي زما عجز بنده دغه عمل پخپل دربار کي قبول کړي.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وعلی آله وصحبه اجمعین .

لمن ليكونه

1- وگوره تبیین الحقائق 52/5، الهدایه 162/3، الهم تالیف امام شافعي 5/4، نهاییه المحتاج تالیف رملي 160/4 .
حدیث ابن ماجه روايت کړي وگوره نیل الاوطار د شوکاني 301/5 .

1- تحفه الفقهاء تالیف سمرقندي 22/3، بدائع الصنائع 3954/8، المدخل الفقهي العام 329/1 الشركات في الفقه
البرسلافي تالیف علي خفيف 68 مخ

1- تحفه الفقهاء تالیف سمرقندي 25/3، بدائع الصنائع 3601/8، نهاییه المحتاج 164/4، او المدونه الكبرى 12/90 .

مخکني مصادر .

1- قواعد نورانيه تالیف شيخ الاسلام ابن تيميه 170 مخ، بدائع الصنائع 2587/8، بدايه المجتهد 236/2، او نهاییه
المحتاج 161/4 .

1- وگوره المدخل الفقهي العام تالیف مصطفى زرقاء 487/1، بدائع الصنائع 2631/8، او نهاییه المحتاج 163/4 .
المدونه الكبرى 114/12، المغني 45/5، الهدایه 167/3 .

1- الشركات في الفقه الاسلامي 97 مخ كشف القناع تالیف بهوتي 430/3، او نهاییه المحتاج 168/4 .

تطوير الاعمال المصرفيه بما يتفق والشريعه الاسلاميه 395-397 مخونه

الضمان في الفقه الاسلامي تالیف علي خفيف 5-21 مخونه .

وگوره المذهب 414/1، المحلى 201/8، تبیین الحقائق 134/5، بدايه المجتهد 232/2 .

المغني 51/5، تبیین الحقائق 67/5، بدايه المجتهد 240/2 .

2- المغني 58/5، بدائع الصنائع 2541/7، تطوير الاعمال المصرفيه تالیف داکتر سامي حسن احمد 413 مخ

2 داعدادو او نمو نظام داسي دحساب لار ده چي په هغي کي دټولو پيسو دگتي اندازه زياتوالي او کموالي هره ورځ
معلوميږي، دا پداسي شکل چي دهري ورځي عايداتي رسيد په هغو ورځو کي په ډيره ساده توگه ضربوي چي دا
رسيد ورته رسيدلي وي، او پدي سره هغه عدد چي په نتيجه کي لاسته راغلي وي ديوي ورځي گټه شميرله کيږي
چي بيا دهغي سره نوري ورځي کومي چي پري تيري شوي وي ضرب ورکوي او پدي سره دټولي مدي دگتي اندازه
راوباسي .

تطوير الاعمال المصرفيه د ډاکتر سامي حسن احمد حمود له 414-417 مخ پوري

2د ډاکتر علي عبد الرسول هغه بحث چي د (بانکونه پرته دفايدي) څه تر عنوان لاندي ليکلي اونړيوال اقتصادي کنفرانس ته ئي وړاندي کړي 14مخ

تطوير الاعمال المصرفيه 425-426 مخونه

1-مخکني مصدر 428، دارنگه داهرام ورځپاڼه دگني رقم 32126 تاريخ 1974/11/25 اعلان شروط تمليك نوع فيات 1300

الدراسه المصريه 24 مخ

جامع الترمذي 3/ 533 حديث رقم 1231 .

مصنف عبد الرزاق 8/ 136 .

1-النواحي العمليه لسياسات البنوك التجاريه تاليف محمد نبيل ابراهيم حافظ 26 مخ دريم چاپ دار النهضه العربيه كال 1974

1-وگوره: تحفه الفقهاء 3/ 29، المحلى 8/ 248، تبين الحقائق 5/ 70، القوانين الفقيهيه 210 مخ او شرح الخرشي 6/ 217 .

تطوير الاعمال المصرفيه له 446-448 مخ پوري

الهدايه 2/ 120 .

مغني المحتاج 2/ 202 .

فتح القدير 6/ 323 .

رد المحتار 5/ 655 .

المغني 5/ 180 .

بدائع الصنائع 6/ 101 .

بدائع الصنائع 6/ 100 .

دمائده سورت آيت 2

2- حدیث بزار روایت کړي له ابن مسعود څخه او طبراني له سهل بن سعد څخه روایت کړي حدیث صحیح دی .

وگوره دقرطبي تفسير 33/6

وگوره دابن کثير تفسير 7/2

المجموع شرح المذهب تاليف نووي 353 /9 .

الخرشي على مختصر خليل 147 /6 .

وگوره المجموع شرح المذهب دنووي 353 /9 .

اعلام الموقعين 40 /1 .

مجموع الفتاوى 272 /29 .

حاشيه ابن عابدين على الدر المختار 104 /5 .

مخكني مصدر 105 /5 .

المجموع شرح المذهب 342 /9 .

مخكني مصدر 352 /9 .

د الذاريات سورت آيت 22

د الذاريات سورت آيت 58 .

دمومنون سورت آيت 51 .

دبقرى سورت آيت 172 .

جامع العلوم والحكم 260 /1 .

حدیث مسلم روایت کړي 26 /11 دنووي شرحه

فتح الباري بشرح صحيح البخاري 230 /6 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 281 /1 د دبي اسلامي بانك

دبقرى سورت آيت 278 .

دبقری سورت آیت 279 .

حدیث مسلم روایت کړي وگوره دنووي شرحه 15 / 11 .

حدیث مسلم روایت کړي وگوره دنووي شرحه 26 / 11

مصنف عبد الرزاق اثر رقم 18622

وگوره قضايا فقهيه معاصره تاليف شيخ محمد برهان الدين السنبهلي 23 / 22

وگوره: مجموعه فتاوى دار العلوم ديوبند 7 او 29/8 - 33 .

مخکني مصدر .

حدیث مسلم روایت کړي 26/11 .

جامع العلوم والحکم 268 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 59 / 1 د دبي اسلامي بانک

قضايا فقهيه معاصره تاليف سنبهلي 25 / 22 .

المجموع شرح المذهب 351 / 9 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 59 / 1 .

دشيخ مصدفي زرقاء هغه مضمون چي دجدي په غونډه کي په کال 1979م کي وويل .

المجموع شرح المذهب 351 / 9 .

زاد المعاد تاليف ابن قيم الجوزيه 778 / 5 .

دبقری سورت آیت 278 - 279 .

وگوره دقرطبي تفسر 71 / 3 .

صحيح مسلم دنووي له شرحي سره 102 / 3 .

بخاري رقم 1410، او مسلم 98 / 7

حدیث ابو داود په رقم 3508 سره روایت کړي

شرح القواعد الفقهيه تاليف شيخ زرقاء رقم القاعده 87

وگوره: البنوك الاسلاميه بين النظرية والتطبيق تاليف ڊاڪٽر عبد الله طيار 232 .

1-دابوهريره په حديث کي راغلي ديو سړي په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندي يو اوبن قرض و، هغه سړي يووخت راغي دخپل قرض غوښتنه ئي کوله، رسول الله امر وکړ چي ورئي کړي، هغوي چي وکتل نو په هماغه سن سال اوبن ئي ونه موند، بلکي ټول اوبنان دهغه په پرتله غټ وو، رسول الله بيا امر وکړ چي همدا ورکړي، هغه سړي وويل: ښه وفا دي راسره وکړه، الله پاک دي له تا سره وفا وکړي، نبي کریم صلى الله عليه وسلم وويل: ستاسو بهتر هغه څوک دی چي په قرض ورکونه کي ښه ادا وکړي " حديث بخاري په 2393 رقم سره روايت کړي .

حديث مسلم روايت کړي 4 / 160.

اعلام الموقعين تاليف ابن القيم 3 / 179.

حديث ابوداود روايت کړي